

Stud. oec. Nektarijs Ū D R I S

matr.8331.

LAUKSAIMNIECĪBAS KREDITA ATTĪSTĪBA UN PATREIZĒJAIS
STĀVOKLIS LATVIJĀ.

Diploma darbs.

1934.g.

LITERATŪRAS SARAKSTS.

- 1) F. Aerote. Agrarpolitik. Berlin. 1929.
- 2) Berthold und Schwerin. Die Geldbeschaffung für die Errichtung von Arbeiterwohnungen auf dem Lande. Berlin. 1912.
- 3) Bordonos. H. Osnovi pozemelnih otnošepij v Ļiflandskoj gubernii. Mogilev. 1904.
- 4) G. Bogdanoff. Die estnische Agrarreform. Berlin. 1922.
- 5) H. Foelkersahm. Die Entwicklung der Agrarverwasung Livlands u. Kurlands, u. die Umwälzung der Agrarver-

haltnisse in der Republik
Lettland.Greisswald.1923.

- 6) A.Tobien.Die Agrarzustande Livlands in der Be-
lenchtung des Herrn Semzew.
Riga.1908.
- 7) V.K.Zemcevs. Agrarnormuvoprosu v Liflandii.Ri -
ga.1907.
- 8) O.Mehring.Kreditverkehr.Handworterbuch der Be-
triebswirtschaft.III.sēj.Stuttgart.
1927.
- 9) W.Lexis.Kredit.Handworterbuch der Staatswissenschaf-
ten.Jena 1927.
- 10) K.Knies.Geld und Kredit.II. sēj.Der Kredit.Ber-
lin.1885.
- 11) W.Prion.Zur Lehre vom Kredit.Berlin. 1924.
- 12) Agr. A.Statune.Saimniecību parorganizēšanās un pie-
nērošanās patreizējiem apstāk-
ļiem. Rīgā.1933.g.

- 13) K. Ulmanis. Kas jādara un kā? "Zemes spēks". Nr.19/
1932. Nr.8/1933.Nr.9/1933.
- 14) K. Ulmanis. Kā pecelt lauksaimniecību. Rīgā. 1929.
- 15) P. Vanags. 1931/32. saimniecības gada valsts
budžeta izpildījums. Ekono-
mists. Nr.5.1933.g.
- 16) Prof. Z. Vārscerģs. Mūsu zemes lauksaimniecības
pagatnē.1933.
- 17) I.W.Emeljanovs. Kooperatīvnie organizacii sredji
zemledjelcev.Praga 1923.
- 18) Z.S.Kacenelembaum. Melioracii i melioracionnij
kredit v Rossii.Moskva 1914.
- 19) A. Sietinsons. Agrārais hipoteku kredits un
Valsts zemes banka. Ekono-
mists.Nr.17,Nr.19 - 1932.g.

- 20) Prof. V.A.Kosinskis. Lekcii po teorii politi -
českoj ekonomiji. Praga
1922.
- 21) P. Geidans. Kooperatīvais kredīts. Ekonomists.
Nr.11/1923.
- 22) W.Lewis. Das Kredit un Bankwesen. Leipzig.1920.
- 23) K. Puriņš. Kooperatīvais un tirdznieciskais kre-
dīts Latvijā. Rīga 1920.
- 24) A. Zalts. Lauksaimniecības atjaunošanas gaita.
Ekonomists Nr.21/1923.
- 25) R. Sanson.v.Himmelstiern. Das Livländische Kre -
ditsystem. Riga. 1838.
- 26) Noakļi un lauksaimniecība. Ekonomista apskatā
1923.g. Nr.11.

- 27) J. Jurevics. Krāj-aizdevu sabiedrības. 1929.
Ekonomists. Nr.24/1930.g.
- 28) Z.Kacenenbaum. Kredit.Jaroslav. 1932.
- 29) H.Honegger.Das schöpferische Kredit.Jena 1929.
- 30) H. Bokalderis.Agrārreformas desmit gadi. Ekono-
mists .nr.20/1933.
- 31) E. Laur. Grundlagen und ethoden der Bewertung,
Buchhaltung und Kalkulation
in der Landwirtschaft.Ber-
lin. 1922.
- 32) Liv- Estl. Büro für Landeskultur. Jahrbuch.
1895-1896.
- 33) Valsts statistiskā pārvalde. Biļetens.1931.g.
14.lap.p.

- 34) M. Skujenieks. Latvijas zeme un iedzīvotāji. Rīga. 1927.
- 35) Dr. agr. Mazvērsītis. Latviešu lauksaimniecības kultūrvēsture. Rīga 1924.
- 36) V. Markaus. Agrārās reformas gaita Latvijā. 1919 -
- 1922. g.
- 37) A. Ceichners. Saimni ciskās krīzes izpaušanās Latvijā. Ekonomists. Nr. 19 /
1932.
- 38) A. Sietipsons. Agrārais hipotēku kredīts un Valsts Zemes Banka. Ekonomists. Nr. 17.
1932. g.
- 39) Prof. K. Balodis. Ekonomiskā politika. Rīga 1924.
- 40) G. v. Manteuffel- Szoegē. Die Entwicklung des bank-

mässig organisierten Agrar-
kredits in Kurland. Riga 1913.

- 41) J. Jurevics. Lauksaimnieku parāoi. Ekonomists.
Nr. 10. 1931. g.
- 42) A. Ceichners. Lauksaimnieku stāvoklis priekš kara
un tagad. Ekonomists Nr. 2. 1928.
- 43) L. E. Lauksaimniecības hipotekārā kredīta starptau-
tiskā sabiedrība. Ekonomists.
Nr. 14/115 - 1931.
- 44) F. Schwabe. Grundriss der Agrargeschichte Let-
tlands. Riga 1928.
- 45) J. Bokalders. Latvijas saimnieciskā dzīve. 1927. g.
Ekonomists. Nr. 1. 1928.
-

I E V A D S .

- a) par kreditu vispār,
- b) par lauksaimniecības kreditu,
- c) modernā lauksaimniecības kredita īsa attīstības vēsture.

I.

LATVIJA KĀ LAUKSAIMNIECĪBAS ZEME.

- a) iedzīvotāju nodarbošanās,
- b) lauksaimniecības uzbūve,
- c) lauksaimniecības ražojumi salīdzinot ar citām ražojošām nozarēm.

II.

LAUKSAIMNIECĪBAS KREDITA VAJADZĪBA LATVIJĀ.

- a) vispārējie (parastie) apstākļi, kas izsauc lauksaimniecības kredita vajadzību.
- b) Latvijas sevišķie apstākļi lauksaimniecības kredita nepieciešamībai.
- c) kādi krediti lauksaimniecībai vajadzīgi.

III.

LAUKSAIMNIECĪBAS KREDITA APSTĀKĻI LATVIJĀ.

- a) Instituti, kas kreditēja lauksaimniecību tagadējā Latvijā līdz Pasaules kaņam,

b) Latvijā darbojošies lauksaimniecības kredita institūti.

IV.

PATREIZĒJIE LAUKSAIMNIECĪBAS KREDITA APSTĀKĻI.

- a) lauksaimniecības kredita organizācija,
- b) lauksaimniecības kredita izsniegšanas veidi un apmēri,
- c) lauksaimniecības kredita dārgums - rentabilitāte.

S L Ē D Z I E N S .

Lauksaimniecības kredita apstākļu novērtējums.

LAUKSAIMNIECĪBAS KREDITA ATTĪSTĪBA UN PATREIZĒJAIS
STĀVOKLIS LATVIJĀ.

IEVADS.

Vārds - "kredīts" cēlies no latīņu vārda - "credore" - ticēt. Tādējādi kredīts nozīmē uzticēšanos zināmai personai, kā tā savu doto vārdu, savu solījumu noteiktā laikā, noteiktā veidā un apmērā izpildīs. Šāds ir kredita jēdziens šaurākā nozīmē. Īstenībā kredita jēdziens ir ļoti daudzdzimīgs. Augstāk minētais kredita jēdziens kā uzticēšanas netiek lietots vienīgi kā subjektīva novērtējuma raksturojums - materiālā nozīmē, bet arī tad, ja uz minētās uzticības pamata tiek noslēgts kaut kāds darījums.^{x)} Beidzot literatūra un arī prakse runā par kredita darījumiem. (Kreditgeschäft) un sevišķi par kreditu vispār tad, kad kredīts uzticības nozīmē pats par sevi ir ļoti mazsvarīgs, jo uzņemto saistību izpildīšana tiek nodrošināta ar iekāļājumiem jeb citādi. Šai nozīmē kredita būtība var tikt saskatīta vienīgi kā patreizējs izpildījums pret apsoliājumu nākotnē izpildīt kaut ko pretim^{xx)}.

---

x) Piem: "A" "saņem" kreditu.

xx) Gegenwärtige Leistung gegen das Versprechen einer zukünftigen Gegenleistung O.v. Mehring. Kreditverkehr.

Handwörterbuch der Betriebswirtschaft. Stuttgart. 1927.
III. sēj. 915. lp. p.

Atkarībā no kredita nodrošinājumu to mēdz iedalīt: 1) reālā un 2) personālā. Pēdējā kredita nozīme tagadējā saimnieciskā dzīvē ir ļoti niecīga. Personas uzticība naudas lietās, tagadējos laikos gandrīz novirzīta pēdējā vietā. Kredita devējs neapmierinās vienīgi ar to, ka kreditaņēmējs ir godīgs un uzticama persona, bet prasa arī lai dotais kredīts būtu nodrošināts ar drošām vērtībām. Nodrošinot ar kustamu mantu to pieprasa kā rokas ķīlu un gadījumos kur nodrošinājums ir nekustama manta, nodibina kreditora labā lietu tiesības uz pēdējo ar attiecīgu ierakstu publiskās zemes grāmatās. Pēdējā gadījumā mēdz runāt par reālu kreditu,

Attiecībā uz kredita piešķiršanas ilgumu pēdējo iedala: 1) ilgtermiņa un 2) īstermiņa kreditā. Personīgais kredīts parasti mēdz būt īstermiņa, turpretim reālais īs, - un ilgtermiņa. Hipotekārais kredīts - uz nekustamiem īpašumiem parasti ilggadīgs.

Atkarībā no saņemtā kredita izlietošanas, vai tas tiek lietots jaunu vērtību ražošanai vai patēriņam, to iedala: 1) ražošanas un 2) patēriņa kreditā.

Izejot no kredita devēja personas to iedala: 1) valsts, pašvaldības (pilsētu, draudžu u. t. t.) un 2) privātā kreditā. (dažādas sabiedrības, privātas personas, kooperatīvi, kre-

ditbiedrības u.taml.).Tālāk atkarībā no tā kādām ražošanas nozarēm saimniecībā kredīts kalpo to iedala:1)lauksaimniecības,2) rūpniecības,3) tirdzniecības u.t.t. kreditā.

Neuzkavējoties pie tālākiem kredita grupējumiem pēc pēdējā dažādām pazīmēm ko sīki iztīrījuši Mehrings^{x)}, Lexis^{xx)}, Knies^{xxx)} un citi apstāšos pie lauksaimniecības kredita.

Par lauksaimniecības kreditu plašākā nozīmē saprot tādu kreditu,kas tiek izlietāts lauksaimniecības uzņēmumu iegūšanai,uzturēšanai vai apsaimniekošanai.Pēc minētā kredita izlietāšanas veida izšķir sekošus lauksaimniecības kredita veidus:1) īpašuma kreditu,2) saimniecības kreditu,3) meliorācijas kreditu un 4) kolonizācijas kreditu.Latvijas valsts zemes banka šķiro vēl sīkāk: piem:pēc vajadzībām,izpirkšanas maksa,parādu pārņemšana, ēkām, inventāram,meliorācijai,zemes pirkšanai,mantošanas nokārtošanai,lauksaimniecības mašīnām,lauku rūpniecībai^{xxxx)}

---

x) Kreditverkehr op.cit.915 - 966.lap.p.

xx) "Kredit".Handwörterbuch der Staatswiss.190.u.tāl.lp.

xxx) Geld und Kredit.2.d.Der Kredit.Berlin.1878.

xxxx) J.Bolkalderis.Saimnieciska dzīve 1933.g.Ekonomists Nr.24.1933.g.893.lap.p.

bet tomēr likums viņam konkursa gadījumā dod apmierinājuma priekštiesības, piem.: strādnieku un kalpotāju algas, nodokļu parādi u.c.

Speciālitātes principu nosaka likums ar to, ka iekšlāšanas tiesības līdz zināmai summai saistās par noteikti un neapšaubami eksistējušu.

Prioritātes principu nosaka likums ar to, ka katrs attiecīga zemes īpašuma agrākais iekšlājums konkursa gadījumā, bauda priekštiesības^{x)}. Šie trīs principi ir arī modernā lauksaimniecības kredita stūrakmeņi un viņi ir tikuši ievēroti arī pie senām kulturas tautām. Pie senajiem jūdiem zemes gabalus varējuši pārdot tikai uz tirgus laukuma un 10 tautas vecākiem klāt esot. Vēlāk šis noteikums atvietots ar rakstisku dokumentu no kuŗa viens eksemplārs glabājies pie zemes valdības^{xx)}. Arī Aristotels savā "Oikonomijā" atzīmē, ka pie zemes gabalu pāriešanas no vienas personas uz otru pastāvējusi kārtība līdzīga mūsu zemes grāmatām un savā "Politikā" Aristotels ieteic

---

x) Not.nol.118.pants.

xx) Jeremijas gr.32,9.

Lauksaimniecībā ieguldītais kapitāls apgrozās lēni un atmaksājas pēc samērā ilgāka laika, tāpēc lauksaimniecības kredīts arī pa lielākai daļai ir ilggadīgs un kreditors nodrošinājumam prasa iekļāt nekustamu mantu - zemi. Naudas aizdevējs, kreditors aizdod naudu pret iekļāto zemes gabalu, tikai tad, ja viņš ir pārliecināts, ka iekļātais objekts aizdoto summu pilnīgi nodrošina un vēlāk uz viņam iekļāto objektu vērstās prasības no citu kreditoru puses nesašaurina viņa pirmtiesības. Kreditora interesēm ir jābūt nodrošinātām ar likumdošanu.

Lauksaimniecību kredīta, tāpat kā cita uz nekustamiem kredīta īpašumiem izsniedzama/nodrošināšanai likumdošanā ir izvirzījušies trīs pamata principi: a) publicitātes, specialitātes un prioritātes. Publicitātes princīpu paredz likumi, kas nosaka, ka zemes īpašuma atsavināšana, iekļāšana un apgrūtināšana ar paradiem iegūst savu likumīgu spēku tikai tad, ja tas tiek atzīmēts attiecīgā publiskā aktā^{x)}. Šo principu pēdējā laikā apdraud dažādas priekšrocību baudošās prasības, kas nav ierakstītas zemes grāmatā,

---

x) Not.nolik.132.pants.

šādu grāmatu vešanu. Par moderno zemes kredīta dzimteni var uzskatīt Prūsiju. Še 18. g. s. beigās nodibināja dažādās provincēs vairākas kases, lai izsniegtu aizdevumus muižniecības muižām līdz 1/2 no to vērtības. Līdzekļus sagādāja izlaižot ķīlu zīmes uz uzrādītāju, kas nodrošinātas ar kasē iekīlātām muižām. Ķīlu zīmes atsevišķās kasēs izpirka ar iepriekšēju pusgadu uzteikšanas termiņu. Tā kā ķīlu zīmes tika izlaistas par nelielām summām, tad arī mazajiem, naudas īpašniekiem bij iespēja savus kapitālus ieguldīt ķīlu zīmēs. Tā atvērās jauni naudas avoti, kas agrāk bij neizmantoti.

Pēc Prūsijas provinces, Silēzijas hipotēku kases parauga 1802. g. Latvijā nodibinājās Vidzemes muižniecības kredītbiedrība (Livlaendische Adelige Güterkreditsozietat) kas izsniedza 4,5% un 4% ķīlu zīmju aizdevumus^{x)} un Igaunijas privātā muižniecības aizdevumu banka (Esthländische Privat Ahdelsseihbank). 1830. g. nodibinājas Kurzemes Kredītsabiedrība (Kurländische Krditgesellschaft. Minētās

---

x) A. Švābe. Agrārā reforma. op. cit. 57. lap. p.

kreditiestādes bij muižnieku dibinātas un arī galvenām kārtām apkalpoja viņu vajadzības. Ap 19.g.s.vidu sāka izplatīties privātas hipoteku akciju bankas. 19.g.s. otrā pusē, pēc Raiffeisena un Schultze-Delitzcha idejām zemniecības kredita vajadzību apmierināšanai Vācijā dibinājās un strauži attīstījās kooperatīvās lauku kredita iestādes, kas izplatījās pa visu Eiropu.

Latvijā kreditkooperatīvu dibināšana sākās ar 1871.g. kad nodibinātas Valmieras krāj-aizdevu kase un Rīgas krievu krāj-aizdevu kase. 1914.gada janvarī atsevišķiem apgabaliem:

- 1) Vidzemē 87
- 2) Kurzemē 48
- 3) Zemgalē 55
- 4) Latgalē 46,

bet patstāvīgās Latvijas laikā 1932.g. krājaizdevu un sabiedrību kopskaits Latvijā bija 638^{x)}

---

x) Ekonomists Nr.15/16.1932.g.591.lap.pusē. Pārskatā par kreditiestāžu noguldījumiem un aizņēmumiem uz 1931. un 1932.g.1.jūniju.

LATVIJA KĀ LAUKSAIMNIECĪBAS ZEME.

a) iedzīvotāju nodarbošanās.

Latvijas iedzīvotāju galvenā nodarbošanās ir lauksaimniecība. Pirms Pasaules kara, Latvijas tagadējā teritorijā strauji attīstījās rūpniecība un tirdzniecība, kas apkalpoja Lielās krievu valsts vajadzības, bet tomēr arī tad vairums iedzīvotāju bija nodarbināti ar zemkopību. Patstāvīgās Latvijas valsts apstākļos samazinājās pirmskara rūpniecības un tirdzniecība un piemērojās mūsu apstākļiem un vajadzībām. Ar to iedzīvotāju skaits, kas nodarbojās ar lauksaimniecību un pārtiek no tās ir palielinājies un arī tagad sakarā ar vispārēju saimnieciskās attīstības atslābumu turpina pieaugt.

1930.g. ar lauksaimniecību nodarbojas 804.800 personas, bet no lauksaimniecību pārtika 1.122.000.-

Par iedzīvotāju nodarbošanos pēdējā 1930.g. tautas skaitīšana dod sekošus datus:

	Iedzīv.skaitis.	%
Lauksaimniecībā	1.122.000	59,0
Rūpniecībā	228.884	15,2
Tirdzniecībā	121.765	6,4
Satiksm.un transp.	85.217	4,5
Valsts un komunālās mestādēs	60.566	3,2

	Iedzīv.skaitis	%%
Publiskā higiēna	20.186	1,1
Apkalpotāji	49.988	2,6
Pārējie	108.330	5,7
Kopā	1,900.045	100,00 ^{x)}

2/3 no visiem strādājošiem nodarbojas ar lauksaimniecību, bet pieskaitot lauks.blakus nozares iznāk, ka no lauksaimniecības pārtiek 3/5 Latvijas iedzīvotāju. Rūpniecībā turpretī nodarbināti tikai 15% un tirdzn. 6%. Pa atsevišķiem apgabaliem, visvairāk lauksaimniecībā nodarbinātu ir Latgalē, tad Zemgalē un Kurzemē. Latgalē un Zemgalē (izņemot Jelgavas apriņķi lauksaimniecībā nodarbināto skaits ir pāri 90%.

No visa iedzīvotāju kopskaita 1.900.045 vairāk par 1/4 ir mazākuma tautības- minoritātes : krievi 238 (tūkstošos), žīdi 94, vācieši 80, poļi 59, leiši 26 un 18 pārējo tautību. Pavisam mazāk tautībnieku 505000 no kuriem puse krievi. Latvieši un krievi dzīvo galvenām kārtām uz laukiem un nodarbojas ar zemkopību. Turpretim gandrīz visi žīdi un vācieši, pirmie 92% un otrie 84% ir pilsētnieki. Latvijas latviešu tautības zemkopji ir 82% un

---

x) Valsts statistiskās pārvaldes biļetens 1931.g.14.lap.p.

krievu tautības - 14%. Latvieši Latgalē ar zemkopību nodarbojas 90% un visā valstī 73%. No katriem 100 strādājošiem latviešiem tā tad zemkopībā nodarbināti 73, rūpniecībā un amatniecībā 10 un tirdzniecībā tikai 3. Lauksaimniecība, izņemot Latgali ir gandrīz tīri nacionāla, latviska nozare, turpretim rūpniecībā pārsvarā ir žīdi un vācieši. Tā tad Latvijas iedzīvotāju vairums ir nodarbināti lauksaimniecībā. Tāpēc arī lauksaimniecībai jāveltī izcilus ievērība. Sevišķi šīs galvenās tautas saimniecības ražojošās nozares pareizai nostādīšanai, atbalstīšanai un veicināšanai ar kreditu palīdzību.

b) Lauksaimniecības uzbūve.

Cik vien tālu iespējams atskatīties vēsturē, mēs redzam, ka latviešu zeme bijusi vienmēr lauksaimniecības zeme. Latvijā ar II. g. s. pēc Kr. iesākusies strauji lopkopības kultūras pacelšanās^{xx)}. Senās kronikas un pēdējo gadu archeologiskie pētījumi tāpat tautas dziesmas norāda, ka 5. g. s. pēc Kr. latvieši kā pirmie izgudrojuši

---

x) M. Skujenieks. Latvija Rīga. 1927. g. 454. lap. p.

xx) Dr. agr. Mazvērsītis "Latviešu lauksaimniecības kultūras vēsture" 50. lap. p.

izkapti^{x)}, kas 1000 g. ir bijis nozīmīgākais un nepieciešamākais darba rīks visas pasaules laukkopības kultūrā. Arī āboliņa kulturas šūpulis esot Latvija^{xx)} tāpat arī tagadējās rotējošās sviesta kuļmašinas tips cēlies senajā Latvijā.

Pēc 1000 gadus panākumiem vainagota lauksaimniecības kulturas darba 13 g.s.vācu bruņniecības ordenis ar uguņi un zobenu iekaroja mūsu zemi, sagrābdami savās rokās politisko varu un atņemdami latviešiem zemi un brīvību.

Vēlāk vēsture mums rāda, ka Latvijas teritorija līdz pat atbrīvošanas cīņu nobeigšanai un brīvas neatkarīgas valsts nodibināšanai ir bijusi nepārtraukts asiņainu cīņu un iznīcinošas kara darbības lauks. Vēstures gaitā valsts vara par latvju zemi un tautu nāk dažādu valdību rokās. Ko ilgākā vai īsākā miera periodā, latvju zemnieks centīgā darbā uzceļ to atkal sagrauj svešas varas.

Zemē līdz patstāvīgas Latvijas valsts nodibināšanai un agrārās reformas izvešanai pa lielākai daļai piederēja lielgruntniekum - muižniekiem. Pēc piederības visa

---

x) Dr. Mazvērsītis. op. cit. 57. lap. p.

xx) Turpat 217. lap. p.

zemes kopplatība sadalījās:^{x)}

Privātmuižu zeme	3.160.000 ha,	vai 48,10%
Zemnieku "	2.583.674 " "	39,32%
Valsts īpašumi	661.311 " "	10,06"
Mācītāju muižas	71.364 " "	1,09"
Pārējā zeme	93.781 " "	1,43

6.570,130 ha vai 100,%^{x)}

Tā tad pēc tiesiskā stāvokļa gandrīz puse no visas zemes platības atradās maza skaita lielgruntn-sveštautību muižnieku rokās. Vienai personai nereti piederēja vairākas muižas. Bija pat 5, 7 un pat 9 muišu īpašnieki.

Tā kā atsevišķu muižu platība bija liela un sniedzas pat līdz 66.236 ha^{xx)}, tad privātām muižām piederošā Latvijas zeme sadalījās apm. starp 1250 privātām personām - muižniekiem^{x)}.

---

x) M. Skujenieka "Latvija" 384. lap. p.

xx) Ventspils apr. Dundagu muiža, 49.910 ha. Popes, 49.303 ha Viļakas, 26.405, Lubanas un 21.841 ha Jaungulbenes)

xxx) agr. reform. op. cit. 343. lap. p.

Tikai mazliet vairāk par 1/3 bija zemnieku zemes. Sakarā ar lauku liegruntniecisko raksturu lauku māju skaits Latvijā izņemot Latgali priekš kara bija mazs: Vidzemē skaitījās apmēram kādas 28.000 patstāvīgas saimniecības. Zemgalē un Kurzemē kopā apm. 25.000 saimniecības. Latgalē saimniecību skaits bija liels apm. 83.000, bet tā kā tur pastāvēja sādžu šņoru zemju kārtība, tad apstrādājamā zeme bija sadalīta sīkās strēmelēs (šņorēs) un atsevišķos strejgabalos. Zemi apstrādāja pēc 3 lauku sistēmas. Gandrīz visi iedzīvotāji bija gan zemes īpašnieki, bet zemes mazā platība caurmērā 8 ha un galvenais sādžu iekārta un nenokārtotās īpašuma tiesības, nēļāva lauksaimniecībai pāriet uz modernākām un ienesīgākām apsaimniekošanas metodēm un pacelt iedzīvotāju materiālo labklājību.

Vidzemē un Kurzemē-Zemgalē lielā iedzīvotāju daļa bija bezzemnieki.

Nodibinoties Latvijas neatkarīgai republikai, valsts nacionālās un pilsonu materiālās un tiesiskās labklājības intereses prasīja neatliekamu un radikālu agrārās iekārtas reformu. Un Satversmes sapulce 1920. g. 16. sept. kā zināms pieņēma agr. iekārtas likumu ar kuŗu iznīcināja lielgruntniecību un radīja patstāvīgās Latvijas saimnieciskiem apstākļiem un tiesiskai iekārtai piemērotu

mazgruntniecību.

Pēc likuma izvešanas dzīvē zemju attiecības pēc tiesiskā stāvokļa radikāli ir grozījušās un proti tagad
kr:

1) Vecsaimniecības(zemnieku zeme)	2.583.674 ha	39,32%
2) Valsts īpašumi un neats.priv. muižu zeme	2.304.568 "	35,07%
3) Jaunsaimniecības	1.336.188 "	20,34%
4) piegriezumi vecsaimniecībām	130.118 "	1,98%
5) neats.daļas rūpn.iestādes u.c.	84.053 "	1,28%
6) pilsētu zeme etc.	131.529 "	2,01%
	<hr/>	
	6.570.130 ha	100%

Uz 1930.g.1.jūliju zemes ierīcības darbi bija veikti par 94,86% sadalot 1.576.883 ha lauks.zemes 147493 atsevišķās zemes vienībās^{x)}

---

x) Agrārreforma 369.lap.p.

Jaunsaimniecīb.	898844	ha	vai	57,37%	un	iedalot	51702	saimm.	35,48%
Rentes māju	269521	"	"	17,20%	"	"	7733	"	5,31"
Piegriez.sīks.	130118	"	"	8,31%	"	"	44053	"	30,23"
Neatsavin.daļ.	82344	"	"	5,26%	"	"	1034	"	0,89" ^{x)}

Ar bij.muižu ēkām iedalītas pavisam tikai 24237 saimniecības un visas rentes mājas 7904, jeb kopā 32141 saimniecības, ieskaitot šē arī muižu neats.daļu un rūpniecību iestādes. Nekultivētās zemes iedalīta pavisam 9841 saimniecībā^{xx)}.

Pirms kara vecsaimniecības pa lielākai daļai bija apsaimniekojamas ar 3-4 zirgiem. Tas tā pat palika arī pēc reformas. Sīksaimniecību platību, kur bij iespējams palielināja no valsts fonda zemes. Jaunsaimniecības ir iedalītas nepārsniedzot 22 ha derīgas zemes, ar aprēķinu lai tās var intensīvi un racionāli apsaimniekot viena ģimene. Saimniecību platības ziņā ir liela izšķirība starp vec un jaunsaimniecībām. Vecsaimniecību caurmēru platība svārstas no 32.08 ha - 39,89 ha (bez Latgales), bet jaunsaimniecību tikai 13,70 ha. Lielšaimniecības ir palikušas tikai valstij, pašvaldībām un dažām iestādēm. Saimniecību skaits pēc platības ir:

---

x) Turpat 369.lap.p.

xx) Turpat 371.lap.p.

Lauksaimn. zemes plat.	Saimniec. skaits.	Lauks.iz- liet.zeme 1000 ha	s-bu skaits	aramzemes procents.
līdz 0,5 ha	6.491	1,3	2,8	0,0
0,5" 1 "	4.211	2,4	1,8	0,1
2 "	11.981	15	5,2	0,5
3 "	8.643	18	3,7	0,6
5 "	14.541	51	6,3	1,6
10 "	43.540	279	18,9	8,7
15 "	35.195	372	15,2	11,3
20 "	35.354	521	15,3	15,5
30 "	30.318	582	13,1	15,0
50 "	21.804	724	9,4	19,6
100 "	16.777	911	7,3	23,4
Pārī par 100 "	2.200	190	1,0	3,7
K o p ā	231.055	3666	100%	100% x)

3/4 no kopējā saimniecības skaita ir ar zemes platību 5 - 50 ha katra; Viņas ietver lielāko daļu vec un jaun-saimniecības, ieņemdamas 7/10 ar 27% zemes kopplatību.

No visas lauksaimniecībai izlietājamās zemes ap-saimnieko: vecsaimnieki 2/3, bet kopā ar ilggadīgiem rent-niekiem gandrīz 3/4 no kopplatības. Nākošā vietā ir jaun-saimnieki, kas no lauksaimniecības zemes kopplatības aiz-jem 21,5%.

x) Latvijas lauksaimniecība 1931.g. Valsts.stat.pārv.1932.g.

	saimniecību skaits.	platība 1000 ha	saimn. skaits	Platība Procentos
Vecsaimn.	136933	2437	59,3	66,6
Bij.ilgg.rentes mājas	8922	235	3,9	6,4
Jaunsaimniecību	68887	789	29,8	21,5
Dažādas uz valsts zemes	7033	113	3,0	3,0
" " komunālās "	7061	60	3,1	1,6
" " privātās "	2159	33	0,9	0,9
<hr/>				
Kopā	231055	3666	100,0	100,0 ^{x)}

Pa atsevišķām lauksaimniec.kulutrām zeme sadalās:

	1000 ha	%
Aramzeme	1,876	51,2
Augļu un sakņu d.	72	2,0
Pļavas	890	24,2
Ganības	828	22,6
<hr/>		
Kopā	3.666	100,0 ^{x)}

Visā valstī procentuāli pēc statistiskās pārvaldes ziņām

lauksaimnieciski izmantojamas zemes 59,21%

mežu (valsts īpašumā 21,13%) 26,80%
lauksaimn.s-bās) 5,67%)

Purvi 8,44%

Ūdens ēkas ceļi 5,55%

---

100 %

x) Valsts stat.pārv.Lauksaimn.skaitīšana 1932.g.

xx) Turpat.

Lauksaimnieciski izmantojamā zeme:

aranzeme (iesk.augļu un sakņu dārzus)	31,46%
pļavas	14,37%
ganības	13,38%
	<hr/>
Kopā	59,21%

Lauksaimniecībā izlietāta zeme no kopējās zemes platības sastāda tikai 3/5, jo 26,8% ir meži, 8,4 puvri, 3,3 ūdens ceļi un 2,3 nederīgas.^{x)}

---

x) Valsts statistiskās pārvaldes ziņas 1932.g.

LAUKSAIMNIECĪBAS KREDĪTA VAJADZĪBA LATVIJĀ.

a) apstākļi, kas vispār izsauc zemes kredīta vajadzību.

Katrai saimnieciskai darbībai vajadzīgi līdzekļi, agrāk uzkrātas vērtības. Lai lauksaimniecība varētu ražot dažādus lauksaimniecības produktus, tad bez zemes platības vajadzīgas saimniecības ēkas, darba rīki, sēkla, uzturs, līdzekļi strādnieku algām un to priekšmetu un produktu iegādāšanai, kas saimniecībā netiek ražoti, bet kas vajadzīgi lai paceltu saimniecības ražošanas spējas, lai noturētu normālā līmenī, piem. mākslīgie mēsli, dzelzs darba rīki, u.c. preces.

Sacensība saimnieciskā laukā spiež pielietāt racionālas darba metodes, lai ražotu labi un lēti. Lauksaimnieki saimniecību racionālīzēšanu panāk ar ražas pacelšanu, uzlabojot sēklu, labi sagatavojot sējas zemi, pielietājot mākslīgos mēslus, izvedot meliorāciju, atvietojojot dārgo cilvēku darba spēku ar mašīnām un pārejot uz ienesīgākām kultūrām, piem no graudkopības uz lopkopību un sakņkopību etc.

Visi šie jaunievedumi prasa lielus kapitāla ieguldījumus un pavairo saimniecības kārtējos izdevumus. Bet tā kā ar saimniecību racionalizēšanas paņēmieniem tiek

paceltas ražas, tad lauksaimnieks gūst lielāku tīratlīkumu kā pie primitīvas saimniekošanas kārtības un ir konkurences spējīgāks par pēdējo.

Ražas pacelšanai vajadzīgos līdzekļus ne katrreiz var uzkrāt, atlicināt no ieņēmumiem savā saimniecībā. Pie tam šis līdzekļu savākšanas veids un ražošanas attīstības process būtu pārāk gauss, jo saimniecības ražošanas spējas varētu pacelt par tik, cik uzkrāti līdzekļi pašā saimniecībā. Lai uzceltu nepieciešamās ēkas, nopirktu kādu mašīnu, izvestu lielākus meliorācijas - zemes uzlabošanas darbus u. taml., līdzekļi būtu jākrāj vairākus gadus un jāved primitīva saimniekošana, kas nereti savienota ar lieliem zaudējumiem, pat rada neiespējamu līdzekļu uzkrāšanu un saimniecības nostādīšanu uz racionāliem pamatiem. Pie tam lauksaimniecība kā visnēspējīgākā ražošanas nozare nedod tādus ienākumus, lai varētu atlicināt līdzekļus un drīzā laikā uzkrāt vajadzīgo kapitālu ražošanas racionalizēšanai un intensīvitātes pacelšanai. Latvijas lauksaimniecības darba ienākums 4 reiz mazāks par rūpniecību, t. i. par 150 - 200%, kamēr Vācijā tikai par 50%, kas izskaidrojams ar rūpniecības racionālāku un intensīvāku saimniecības iekārtu. Beidzamos gados rūpniecība arvien attīstījās. Pēc tautas skaitīšanas rezultātiem 1925. g. rūpniecībā nodarbo-

jās 125.000, bet 1930.g.jau 164.000^{x)}. Mūsu lauksaimniecība maz pielieto mechanisko dzinējspēku, kapitāls lauksaimniecībā apgrozās daudz lēnāk, nav darba dalīšanas un ienākumiem sevišķi nelabvēlīgas ir tagadējās lauksaimniecības ražojumu zemās cenas.

Ar aizņemtiem svešiem līdzekļiem izdarīta saimniecības reorganizācija paceļ tās ražošanas spējas, vairo aizņēmēja ienākumus un dod iespēju pamazam nomaksāt aizņemto naudu kopā ar *10%*.

Vajadzība pēc kredita ir arī pie patstāvīgas saimnieciskas dzīves nodibināšanas iegūstot nekustamu īpašumu pirkšanas ceļā, vai nokārtojot mantošanas lietu, pārņemot vecāku īpašumu no citiem līdzmantiniekiem, izmaksājot daļu no mantojuma masas. Parasti šādos gadījumos savu līdzekļu nav pietiekoši daudz, lai samaksātu par iegūstamu īpašumu. Ja aizņemtā summa nav nesamērīgi liela pret paša ieguldītiem līdzekļiem, tad šāds kredīts ir lietderīgs un attaisnojams.

b) Latvijas sevišķie apstākļu lauksaimniecības kredita nepieciešamībai.

Runājot par parādībām un saimnieciskās dzīves ap-

---

x) A. Ceichners. Saimnieciskas krīzes izpaušanās Latvijā
Ekon. Nr. 19/1932.g. 681. lap. p.

stākļiem, kas vispār izsauc vajadzību pēc kredita lauksaimniecībā, Latvijā nevaram paiet secen, neatzīmējuši divus īpatnēji svarīgus apstākļus; 1) Pasaules kara un revolūcijas postījumus un 2) Latvijas valsts plašo agrārās reformas izvešanu. Kara darbība un tam sekojoši Krievijas revolūcija plūšījās arī uz Latvijas tagadējās teritorijas. Tika izpostītas lauku saimniecību ēkas, inventārs, sējumi, dzelzceļi u. t. t. Iedzīvotāju lielākā daļa evakuējās uz Krieviju. Lauksaimnieki dzīvo inventāru daļa paņēma līdzī, bet lauksaimniecības nedzīvo inventāru iznīcināja ienaidnieks. Latvijā nebija neviena pagasta, apdzīvotas vietas, kas nebija cietusi no kara un revolūcijas darbības. Lauksaimnieki, pēc kara atgriežoties mājās atradās visgrūtākā stāvoklī. Saimniecības ēkas bez dzīvā inventāra lauks. mašīnām un rīkiem nopostītas, tīrumi neapstrādāti un neapsēti. Sevišķi spilgti raksturo postažas apmērus nopostīto ēku skaits vispārī un procentuāli pret lietājamām. Pēc lauksaimniecības pārvaldē ievāktām ziņām, izrādas, ka kopējais cietušo ēku skaits līdzinājas 25% vai 1/4 no visām ēkām, no kurām 11% galīgi nopostītas un 14% pa daļai. Nopostīto ēku ziņā visvairāk cietis Zemgales apgabals, kurā 55% no visām ēkām bija nopostītas. Jaunjelgavas apriņķī galīgi nopostīto ēku skaits sniedza 45% un pa daļai

nopostīto ēku skaits sniedza 28%, vai kopā 3/4 no visām ēkām bija vairāk vai mazāk nopostītas. Nākošā vietā Rīgas apriņķis ar 60% un Jelgavas 55% nopostīto ēku.

No pirms kara aramzemes platības ap 30% bija palikuši atmatā. Vērtīgākie un lauksaimniecībā nozīmīgākie mājlopi bija stipri samazinājušies. 1920. g. iztūka ap 1/4 no pirmskara zirgu skaita. Nebij zirgu spēka ar ko kārtīgi apstrādāt laukus, atjaunot aizaugušās atmatas. Liellopu skaits, salīdzinot ar pirmskara, bija samazinājies par 1/5, kas nelabvēlīgi ietekmēja mūsu lopkopības un piensaimniecības attīstību pirmajos valsts pastāvēšanas gados.

Bez zaudējumu skaitliskais samērs vēl pilnīgi neizceļ nodarīto postījumu apmērus. Jāievēro arī kvalitāte. Karš nopostīja daļu no vērtīgākām ēkām, kara spēks rekvizēja labākos zirgus un uz Krieviju tika aizdzītas labākās piena govīs. Bez izpostītās lauksaimniecības atjaunošanas uzdevumiem, pirmos valsts pastāvēšanas gados pievienojas agrārās reformas izvešana, piensaimniecību ierīkošana, nostiprināšana un viensētu ierīcības darbi Latgalē.

Jaunās Latvijas valsts tautas saimniecības un nacionālās intereses, kā arī lielākās daļas zemes iedzīvotāju materiālās labklājības un tiesiskās taisnības in-

tereses prasīja neatliekamu plašu un radikālu agrārās reformas izvešanu visā valstī. Un tautas pārstāvji Satvermes sapulcē 1920.g.16.sept.pieņēma agrārās reformas likuma 1.daļu par valsts zemes fondu, kurā ieskaitīja visas valsts,privāto un mācītāju muižu zemes, atstājot bij. īpašniekiem 50 ha lielu neatsavinamu daļu^{x)}.

Salīdzinot pirms agrārās reformas zemes ar tagadējo, redzam, ka tikai 39,32% visas Latvijas zemes bija sīksaimniecības, kas piederēja zemniekiem. Pārēja - 60,68% piederēja: privātmuižām - 48,10%, draudzēm (mācītāju muižas) - 1,09%, bij. Krievijas valstij 10,06% un pārējās zemes - 1,43%. Atskaitot bij. Krievijas agrārbankas un valsts zemes, visa pārējā, valsts zemes fondā ieskaitītā zeme piederēja apm. 1250 privātām personām - muižniekiem^{xx)}. Vienai personai nereti piederēja vairākas muižas^{xxx)}

Pēc agrārās reformas izvešanu valsts īpašumā palika 35% visas zemes kopplatības, no kuŗas apm. 75% sastāda mežu zemes:

---

x) Agr.reform.op.cit.342.lap.p.

xx) Agrārreforma.op.cit.343.lap.p.

xxx) Skat. lap.p.

Vidzemē: 553.726 ha

Kurzemē un
Zemgalē 906.514 ha

Latgalē 285.561 ha

Kopā 1.745.801 ha.

Pārējo valsts īpašumā esošo platību sastāda ūdens - ezeri un upes. Tieši jaunsaimniecībās iedalītā zeme ir 20,34% no visas Latvijas zemes platības^{x)}.

Latgalē viscaur pastāvēja šnoru zemes, tad arī Valkas apriņķī, no Pleskavas gub. pievienotā Pededzes pag. un no Kaunas gub. pievienotās daļās: Ilukstes, Bauskas un Jelgavas apriņķī.^{xx)}

Zemes valdīšanā virsminētās valsts apgabalos izveidojās citādi, jo viņas agrāk dzīvoja no pārējām Latvijas daļām pilnīgi šķirtu dzīvi.

Uz zemnieku šnoru zemes bija nodibinājušies divi valdīšanas veidi: 1) dzimts (prodvornoje vladenije), kad šnores pastāvīgi lietāja viena dzimta (sēta) un 2) kopas

---

x) Agrārreforma. op. cit. 374. lap. p.

xx) Skaitļi pa apriņķiem sakopoti agrārreformā 375. lap. p.

zeme (obščinoje vladeniye), kad kopa (obščina) zemi periodiski sadalīja un bija noteicēja par visu zemi. Pie abiem veidiem zeme skaitījās par visas sādžas sabiedrības, kā juridiskas personas īpašumu. Individuālā iniciatīve kopas zemju saimniecībās pilnīgi izslēgta un mājsaimnieku stāvoklis nenoteikts. Zemi iemēsot un iekopt nebija intereses. Pastāvēja triju lauku sistēma un raža bija zema. Jau pirms kara nobrieda doma, ka saimniecību kulturu un labklājību varēs pacelt, kopas zemi nododot personīgā īpašumā, iznīcinot šnoru zemi un zemi sadalīt viensētās. Tā radās 1906. un 1910. g. likums, kas dzimts zemes atzina par mājsaimnieku privāt īpašumu. Atcēla noteikumus, ka saimniecība pieder ģimenei. Par saimniecības īpašnieku atzina ģimenes galvu, vai vairākas noteiktas personas. Likums paredzēja šnoru zemes, kā dzimts tā kopas zemes sadalīt viensētās un izdalīt atsevišķās saimniecībās. Ar 1911. g. sādžu sadalīšanas darbi attīstījās un norisinājās diezgan strauji, kamēr tos pārtrauca Pasaules karš. No augstāk uzrādītās sādžu šnoru zemes platības Krievijas valdīšanas laikā bija sadalīta 18%. Jāsadala bija apm. 82%. t. i. 4448 sādžas ar 66076 saimniecībām un zemes platību 662288 ha^{x)}

---

x) Tuvāki par sadalīšanas norisi skat. Agr. reforma op. cit. 385. lap. p.

Valsts zemes fondā ieskaitīti gandrīz 2/3 no visas zemes 3710414 ha. Jaunsaimniecību izdalīts, neieskaita dārzsaimn. u.c. taml. Vairāk pa 53 tūkst. ar caurmēru platību 17 ha un no Latgales sādžās izdalīts apm. 50000 viensētu. Jaunsaimniecību apbūvēšana un zemju meliorācijas tik īsā laikā ir prasījušas daudz darba enerģijas un līdzekļu. Daudz kas ir darīts saviem spēkiem, daudz ieguldīts pašu lauksaimnieku uzkrāto kapitālu, bet daudz ir vajadzīgs arī aizjemtū svešu līdzekļu.

c) Kādi krediti lauksaimniecībai vajadzīgi.

Lauksaimniecībā ieguldīto kapitālu iedala pamatkapitālā un rīcības kapitālā. Pamatkapitāls sastādās no zemes, meliorācijas, ēkām un augu kapitāla. Rīcības kapitālā ierindojams nedzīvais un dzīvais inventārs, produkti un materiāli, aizdevumi, dalības naudas un skaidra nauda kasē. Pamatkapitāls lauksaimniecībā 1930/31. g. sastāda 2/3 no lauksaimniecībā ieguldītā kapitāla un rīcības kapitāls - tikai vienu trešo daļu^{x)}.

Pamatkapitāls ir nelīkv. kapitāls, kas rentējās ar zemiem % un atmaksājams lēni. Rīcības kapitālam skatoties

---

x) Grāmatvedība lauksaimniecībās 1930/31. g. V. stat.

pār. v. 1931. g.

kādā veidā viņš ņem dalību ražošanas procesā ir īsāks vai garāks atmaksāšanās periods parasti no 2 mēn. līdz 12 gadiem. Tā piemēzbarotā spēkbarība lopiem, mākslīgie mēsli atmaksājās ātrāk bet nedzīvais un dzīvais inventārs ilgākā laikā. Tā kā lauksaimniecības ražošanas procesā ieguldītais kapitāls galvenām kārtām apgrīežas ilgās laikā un ar zemu %, tad arī kredīts ir jāmeklē ilgtermiņa un pēc iespējas ar zemu %. Viņam jābūt pirms termiņa neuzteicamam no kreditora, bet uzteicamam katrā laikā no parādnieka puses, lai kredīta apstākļiem uzlabojoties varētu veco atmaksāt. Ja aizņēmumu saņem uz īsu laiku vai kreditori patur sev tiesību to atprasīt katrā laikā, tad šādus līdzekļus nedrīkst ieguldīt tādos pasākumos, kuri lēni atmaksājas. Piem., ja aizņēmums saņemts uz 6 mēn., tad to nevar ieguldīt ēku būvēs vai meliorācijā, jo tik īsā laikā nav iespējams ieguldītos līdzekļus dabūt atpakaļ. Lauksaimnieks, aizņēmējs, kas īstermiņa kredītu izlietā vajadzībām, kurām nepieciešams ilgtermiņa kredīts, rīkojas nepareizi un nodod sevi kreditora rīcībā. Nauda varbūt izlietota lietderīgi un ar to uzsāktie pasākumi varbūt tādi kas atmaksājas, bet ja aizdevējs nolīgtā termiņā atprasa visus aizdotos līdzekļus, kas ieguldīti nelikvidās vērtībās, tad kreditors, savu prasību apmierināšanai, var

pārdot parādnieka īpašumu tiesas ceļā. Tā tad aizņēmuma izlietāšana jāpieskaņo saņemtā aizdevuma termiņam. Pasākumos, kas lēni atmaksājas, drīkst ieguldīt vienīgi gara termiņa kreditus, bet īstermiņa krediti izlietājami pasākumiem, kuŗos ieguldījums strauji apgrozās. Uz izdevīgākiem noteikumiem saņemt aizdevumus agrāk saņemtā, neizdevīgā aizdevuma atmaksā, vienmēr lietderīgi un ieteicami.

Jo cilvēki, kas negrib vai nespēj savu personīgo izdevumu budžetu ieturēt ienēmumu robežās, t. i. patēriņa vajadzības mēdz apmierināt ar kredita palīdzību.

Parādu paisīšana patēriņa vajadzībām nav attaisnojama, jo tas mazina iedzīvotāju labklājību. Lielā daļa no ienākumiem aiziet procentu nomaksai un agrāk ietaisīto parādu nomaksai. Pilsoņi, kas iekrituši šādos parādos nevar no tiem izklūt un spiesti nereti dzīvot pastāvīgā trūkumā.

III.

LAUKSAIMNIECĪBAS KREDĪTA APSTĀKĻI LATVIJĀ.

- a) **Instituts**, kas kreditēja lauksaimniecību tagadējā Latvijā līdz Pasaules karā.

Pirmā ilgtermiņa hipoteku kredīta iestāde tagadējā Latvijās teritorijā bija Vidzemes muižnieku muižu kredit-

savienība^{x)}, ko saīsināti dēvēja par Vidzemes muižnieku kreditbiedrību.

18.g.s.Latvijas Vidzemes apgabalā dažādu valdību maiņas, pastāvīgie Krievijas kari, traucēja mierīgu zemes saimniecisku uzplaukumu. Zemes īpašnieki atradās materiāli grūtos apstākļos: nonāca parādos un sākās tirgošanās ar muižām. Lai palielinātu ienākumus - pārdeva mežu, dedzināja degvīnu, bet tas maz līdzēja. Neskatoties uz grūtiem saimnieciskiem apstākļiem, muižnieku dzīves prasības 18 g.s. pēdējos gadu desmitos pastāvīgi auga: muižnieki bija stājušies sakaros ar Krievijas galmu, bieži brauca uz galvas pilsētu un ceļoja pa ārzemēm. Nospiestā darba spēka ražīgums bij neienesīgs un slīdēja ar vien uz leju. Parādi auga, bet ilgtermiņa kreditiestāžu nebija. 18.g.s.Vidzemes muižnieku mēģinājumi nodibināt kreditiestādi bij bezsekmīgi. Sākumā pati muižniecība šaubījās par kreditiestādes dzīves spējām. Kad pēdīgi lielā nepieciešamība viņus pārliecināja, tad vēl vajadzēja izklaidēt krievu valdības aprindās pastāvošās šaubas par projektētās kreditiestādes lietderību.

---

x)Livländische adelge Güter-Kredit-Societät, dib.1802.g.

Galū galā Vidzemes muižniekiem pēc Austrum-Prūsijas parauga 6.dec.1802.g.izdevās panākt no krievu ķeizara apstiprinājumu biedrības dibināšanai un saņemt arī darbības uzsākšanai izdevīgu aizdevumu 500.000 rubļ.par 3% un 3% amortizāciju.

Kreditbiedrības dibinātāji bij vienīgi bruņinieku muižu īpašnieki un pati iestāde publiski-tiesiska kaut arī tai nebij nekāda tiesiska sakara ar zemes oficiālām pārvaldes iestādēm.Tā bij dibināta uz interesantu solidaritātes pamata.Aizdevumus izsniedza ķīlu zīmēs ar 6 mēn.iepriekšējām uzteikšanas tiesībām.Tais laikos ķīlu zīmēm uz nenoteiktu laiku pavisam nebij iespējams atrast kaut kādu tirgu un arī izsniegtās ķīlu zīmes ar 6 mēn.iepriekšēju uzteikšanu palika aizdevuma ņēmēja rokās,kas savukārt tās nevarēja izlietāt aizdevuma samaksai^{x)}.Tādā kārtā sākumā kreditbiedrība bij vienās rūpēs par to kā sagādāt līdzekļus uzteikto ķīlu zīmju samaksai.Neskatoties uz grū-

---

x) A.Sietiņsons.Agrārais hipoteku credits un Valsts zemes banka.Ekonomists.Nr.17/1932.g.605.lap.p.

tiem naudas apstākļiem kreditbiedrība nereti bij spiesta piešķirt lauksaimniekiem dažādus ārkārtējus atvieglojumus.^{x)} Sākot ar 1855.g.kreditbiedrība izdeva noteikumus par zemnieku māju pārdošanu ar kreditbiedrības palīdzību. Kaut formāli arī zemniekiem kreditbiedrība bij pieietama, tomēr tā kā tiem nebija balstiesības ne dalības pie kreditbiedrības īpašumiem, tad arī kreditbiedrības palīdzība faktiski bij pieietama tikai muižniekiem, kreditbiedrībā iekārtoto īpašumu pārdošanai. Pēc 1855.g.noteikumiem līdz 1862.gada pārdotas tikai vienas zemnieku mājas^{xx)}. Tikai ar 1886 gadu kreditbiedrība sāk izsniegt aizdevumus tieši uz zemnieku mājām bez muižas starpniecības. No 23 tūkst. Vidzemes zemnieku mājām, kas pārdotas līdz 1901.gadam vairāk kā 20 tūkst. izlietājušas kreditbiedrības aizdevumu. Aizdevumu kopsumma sasniedza 33.300.000.^{xxx)}

---

x) Ekon. Nr.17 605.

xx) A.Sietiņsons op.cit.605.lap.p.

xxx) A.Sietiņsons turpat 606.lap.p.

Kurzemē gandrīz nepārtraukti bijuši miera laiki tādēļ lauksaimnieki muižnieki 18.g.s. otrā pusē dzīvoja pārticībā. Privātais kredīts, savstarpējās izpalīdzības ceļā, bija viegli pieejams, kāpēc nebija vajadzības pēc organizēta lauksaimniecības kredita. 19.g.s. pirmos trīs gadu desmitos uz zemes labklājību slikti iedarbojās: Napoleona kari ar kontinentālo blokādi no 1809 - 1812.gadam un 1820.gada lauksaimniecības krīze. Anglijas tirgus slēgšanas dēļ, labības cenas strauji krita. Pie samazinātiem ienākumiem, nodokļi tika vēl palielināti. Liels naudas trūkums. 1812.g. zemi izpostīja kara darbība.

Muižas kritās vērtībā un daudzas tika pārdotas - zemes īpašnieki muižnieki nonāca nabadzībā. 20.g. lauksaimniecības krīze grūtos lauksaimniecības apstākļus padarīja vēl smagākus. Labība kritās līdzīgi blokādes laikā. Kurzemē daudzas muižas nāca konkursā. Lai sagrauto atjaunotu - vajadzēja kopot zemes spēkus. Ar 1811.g. sākas Kurzemes muižn. mēģinājumi nodibināt kredītiestādi; sākumā valdība bij pretim, bet 1828.g. izstrādāja plānu pēc kara kreditēt atsevišķu muižu īpašniekus no valsts bankas, bet Krievu-turku karš šo nodomu izjauca un muižnieki vēlāk bij precīgi, jo 6 1/2% valsts aizdevums būtu viņus padarījis atkarīgus no valsts.

Ar krievu valdības atļauju 1830.g., pēc Vidzemes parauga, nodibina Kurzemes muižn.kredit sabiedrība. Šī ir otrā ilgtermiņa kreditiestāde Latvijā.

Līdzīgs Vidzemes arī Kurzemes kreditsabiedrības augstākā pārvalde bija generālkonvents Jelgavā uz kuru ik 3 gadus ieradās visi sabiedrības locekļi. Sapulce bija pilngiesīga pie 2/3 sabiedrības locekļu piedalīšanās. Kontrolei tika vēlēta spec.kontrolkomiteja. Kurzemes kreditbiedrības pārvalde bija centralizēta vienā pārvaldes organā no paša sākuma.

Biedrības locekļi bija muižnieku un zemnieki. Visi nesa solidāru atbildību un piedalījās sevišķā sabiedrības fonda naudas krāšanā. Vienīgi zemniekiem nedeva balss tiesības. Sākumā noteica, ka balstiesības bauda ja aizdev. ir 5000, rubļu. 1875.g. bija tikai vienam zemniekam 8000 rubļu aizdev. Bet augošā zemes vērtība, intensīva saimniecība, saimniecības vērtības atbilstošā taksācija radīja aizvien lielāku skaitu zemnieku kam aizdevumi pārsniedza 5000 rubļus.

1904.g. balstiesīgu zemnieku bija 66 un 263 muižn. Kaut gan Kurzemes kreditbiedrība atradās labvēlīgākos saimnieciskos apstākļos, tomēr arī tai nācās daudz ciest

no uzteicamo ~~ķīlu~~ zīmju iekārtas. Sākot ar 1865. gadu Kurzemes kreditbiedrība sāk izsniegt zemnieku māju pirkšanai līdz 50% lielu aizdevumus no māju vērtības, bieži uz ~~parāda~~ pārdodamiem zemes gabaliem bez muižu starpniecības. Muižas vērtību noteica pēc atrašanās vietas, zemes labuma un it sevišķi pēc rentes māju skaita un darba spēka daudzuma.

Sākumā kredit sabiedrības turējās stingri pie piespiedu deldējuma principa. 1845. g. sākās cīņa pret ~~ai~~ aizdev. deldējumu un par aizdev. palielināšanu. Katra locekļa parādu deldēšanas pienākums tika ierobežots ar 7% no aizdevuma kopsummas, kas bija pāri varēja izjemt. 1837. gadā deldējuma robežu samazināja līdz 4% un ar 1838. g. nevarēja piejemt brīvprātīgus deldējumus virs noteiktas normas. Parādu varēja deldēt tikai ar vienreizēju atmaksu.

Deldēšanas fonda samazināšana līdz minimumam neatstāja sliktu iespaidu, jo aizdevumi bija piešķirti tikai 50% vērtībā no muižas tirgus vērtības un pie tam zemes vērtība arvien turpināja celties. Sliktāk tas iedarbojās uz privāto zemes kreditu.

19. g. s. 40. tie gadi Vidzemes un Kurzemes kreditsabiedrīb~~u~~ attīstībā iezīmējās mierīgas attīstības period~~u~~. Viņām bija iekļilātas gandrīz visas privātvaldīšanā atrodošās Vid-

zemes un Kurzemes privāt muižu zemes. Muižu kreditēšana bija nobeigta. Jaunas kūlu zīmes izgatavoja maz, kurss turējās /un virs nomināla, kūlu zīmju ~~na~~teikšana nāca priekšā reti. Kreditsabiedrību darbības pirmā posmā viņu tiešā iedarbība uz agrāko apstākļu veidošanu saskatama pārejā no klaušu rentes uz naudas renti. Pārēja iesākas 1830^{tos} gados un it strauji norisinājās tā kā 1864.g. Kurzemē klaušu rente bija palikusi tikai 14% atsevišķās saimniecībās. 16776 saimn. bija pārgājušas uz naudas renti. Sāka pielietot un racionāli pārīet uz ienesīgākam nālākuslauku apstrādāšanas pajēmienus un /enerģiskākam lauks. kulturām. Pārēja uz naudas renti un racionālāku apsaimniekošanas pajēmieniem bija iespējama tikai ar viegli pieejamā un lēta ilgtermiņa kredīta palīdzību, ko sagādāja kredītsabiedrības. Zemnieku saimnieciskas patstāvības un neatkarības kustība sākās jau 1840^{tos} gados. Muižniecībai kā vietējo pārvaldību reprezentējošai bija arī likumdošanas vara. 20 gadu laikā tika izstrādāti un pieņemti dažādi likumprojekti ~~atvīcībā~~, kas mēģināja nokārtot agrāros apstākļus - radīt jaunu neatkarīgu zemes īpašnieku - zemnieku kārtu.

Krimas karš izsauca lielās 60to gadu reformas ar dzimtbūšanas atcelšanu visā Krievijā un nodibināja agrāro

iekārtu, kas pastāvēja mūsu zemē līdz Latvijas valsts nodibināšanai. Zemnieki ieguva tiesības pirkt un mantot zemi. Sākas māju iepirkšanas drudzis. No muižām norobežoto zemi ~~ja~~ zemnieku pašu plēstos tīrumus, pašu celtās mājas zemnieki pirka par nesamērīgi augstu cenu (70-80 un vairāk rbļ desat.), jo bija vienīgais ceļš atbrīvoties no muižnieku patvarībām. Izmantojot brīva līguma tiesības muižnieki nodrošināja uz zemnieku zemes dažādas tiesības (medību, zvejas, dzirnavu, fabriku un preču veikalus), atņemot tās zemniekam, bet gan uzkrājot visas nodokļunastas un klaušas, atbrīvojot savas muižas. Zemnieku zemes reforma vilkās gausi un 1914.g. Vidzemē bij nepārdotas ap 6000 zemnieku mājas x).

Zemnieku atbrīvošana nenotika ar likumu piespiestā kārtā, bet gan tikai ar likumu noteiktās formās, materiālā ziņā uz brīvas vienošanās pamata. Agrāro likumu izvešana dzīvē tika atstāta muižniecībai. Tā kā visas muižas, resp. muižu zemnieku zeme bija iekļilāta kreditsabiedrībā, tad dabīgi, ka zemes atsavināšanas jautājumi sadūrās ar bankas interesēm. Banku vadība pareizi izprata, ka reformas

---

x) Prof. K. Balodis Ekonomiskā politika 82.lap.p. Rīgā

saimniecisko jautājumu kārtošanā viņai jāņem savās rokās, tā radot sev jaunu plašu darba lauku.

Kurzemē ar 1864.g.iesākās māju iepirkšana, kas salīdzinot ar Vidzemi norisinājās strauji un 1910.g.bija pārdots 99% zemnieku māju.Līdz 1892.g.bez kreditsabiedrības palīdzības pārdotas tikai 584 mājas par apm.1,5 milj. rubļ.

Līdz 1887.g.bija pārdotas 9526,kuŗu izpirkšana sniedzas līdz 30 mil.rubļ ar iemaksu skaidrā naudā,jeb caurmērā 10% no pārdošanas cenas.

Māju pārdošanas līgumos parastā annuitāte bija 7%. Pēc pirmās parāda daļas atmaksas slēdza otro aizdevumu,kas tomēr reti sniedza visu iepriekšējā parāda summas atlikumu.

Lai paātrinātu pirkšanas izmaksu,muižnieki centās panākt aizdevumu paaugstināšanu un 1892.g.piejēma projektu bez parastiem 50% no spec.taksācijas vērtības pieņaut vēl 20% papildkreditu,ko pieļāva tādos gadījumos,ja ar atvēlēto aizdevumu varēja dzēst visu parāda atlikumu. Papildai aizdevumi ieņēma otrās hipotekas vietu pēc pamataizdevumiem un deldēja 1%,un ķīlu zīme bij 4%,ar kuŗām nolīdzināja 5% privātobligācijas.Valdība šo projektu apstiprināja 1894.g. 926 mājas tūliņ varēja nokārtot savu parāda atlikumu.

1893.g.kreditsabiedrībā bija iekāpātas 9856 lauku mājas par 14.697.367 rubļ. Uz 90to gadu beigām skaitlis samazinās.Kas izmaksā parādu,šķirās no sabiedrības.

1911.gadā uz 6800 mājām bij aizdots 13,2 milj rubļu .
Apskatot Latvijas agr.kredita vēsturi,jāatzīmē arī

1849.gadā nodibinātā Zmenieku rentes banka,kuŗai bija domāta starpniecības loma zemes iepirkšanā no muižu.

Pārdošanas cenu aprēķināja kapitālizējot uz 4% līdzšinējo mājas gada nomu.No šīs summas pie pirkuma līguma slēgšanas zemniekam-pircējam bija jāsamaksā pārdevēja muižniekam , ar 15%, . Rentes bankas 4% rentes zīmju veidā muižnieks saņēma 60% un 25% palika kā neuzteicams ilgtermiņa parāds muižām.Bankas rentes zīmēm valsts garantēja kursu 85% apmērā,vēlāk (1860.g.) valsts uzņēmas atpirkt rentes zīmes par 1,5 milj.Rubļ. pie emisijas ne vairāk par 250000 rubļ.gadā un 6 gadus maksāt pārvaldei izdev.4750 rubļ.gadā.

Vidzem.muižn.

Tā kā/kredita sabiedrībai bija vajadzīgs jauns darba lauks,tad viņa darbojās pretim jaunam pasākumam.Un izkonkurēt nebija grūti.Visa zeme bija iekāpāta kredit sabiedrībā,kāpēc viņai bija viegli pārņemt naudas lietas,nostumjot pie malas jauno pasākumu.

Ar zemnieku rentes banku palīdzību pārdotas tikai 273 mājas un pārņemtā izpirkšanas maksas daļa sniedzas tikai 259 tūkst. rubļu. Pēc 1870. g. darījumi nav vairs notikuši. Šī banka uz viņu liktās cerības nepiepildīja.

Atvieglot zemniekiem zemes īpašumu iegūšanu sevišķi centās Krevijas zemnieku agrārbankas. Latgalē tā sāka darboties ar 19. g. s. 80^{tiem} gadiem no pašas agrārbankas sākuma un uz Kurzemi, Vidzemi izplatījās sākot ar 1906. gadu. Šī iestāde bija vislielākā kredita iestāde Krievijā. Kīlu zīmju emisijas kopsuma sniedzās 1.135.976.365 rubļ. Kīlu zīmes bija 4,4 1/2, 5 un 6% x) kīlu zīmes bija atsvabinātas no kapitāla rentes nodokļa, kas bez šaubām labvēlīgi ietekmēja kursu. Banka padota tieši finansu ministrij. Aizdevumu norma pie vispārējās taksācijas 60% un pēc taksācijas 90% no saimniecības vērtības, bet pārdodot pašas zemnieku agrārbankas vai valsts muižnieku zemes bankas uzpirktās zemes varēja atstāt kā parādu pilnas vērtības apmērā.

Tā kā banka piešķīra augstāku aizdevuma normu un uz izdevīgākiem maksas noteikumiem, tad pastāvošo zemnieku kreditēšanā izvērtās par nopietnu konkurentu vietējām muižnieku kreditbiedrībām.

x) A. Schwabe. Grundriss der Agrargeschichte Lettlands. Riga. 1928.

Bez tīri saimnieciska rakstura darbības, banka centās un sekmēja vispārējās pārkrievošanās politiku iekšējās kolonizācijas ceļā. It sevišķi Latgalē pēdējā virziena darbības sekas jūtamas vai katrā pagastā. Daudzos novados ar tīri latvisku iedzīvotāju sastāvu, var sastapt krieviem piederošu viensētu pudurus - tie ir agr. bankas sadalītie "folverki" vai muižas daļas. Tā Krustpils Ungurmuižas, Kalkunu novadi un pārkrieivoti izdzenot agr. latviešu nomniekus un noņemot krievu zemniekus. Pēdējos darbības gados banka izrādīja lielu aktivitāti arī Vidzemes un Kurzemes muižu un rentes māju uzpirkšanā, kuŗas tad sadalīja, ieprojektējot 2 - 3 zirgu saimniecības, kur pa lielākai daļai bija domāts noņemt krievus. Ar agrārreformas likumu valsts zemes fondā ieskaitīts zemnieku agrārbankas nepārdotās zemes kopā apm. 47,6 tūkstoši desatinas.

Zemn. agrārbanka kreditējusi apm. 9570 mājas par 28.710.000 rubļ.^{x)}

Bez tikko minētās zemnieku agrārbankas Latvijās teritorijā darbojās vēl otra valsts kredit iestāde - Krievijas valsts muižnieku zemes banka, kas darbojās tikai Latgalē un viņas darbības apmēri un nozīme Latvijās saim-

---

x) Valsts zemes bankas gada grāmata 1932.g. 49.lap.p.

nieciskā dzīvē niecīga. Izsniegti aizdevumi apm. 200 muižām pa 4,860.000 rubļ.^{x)}.

Latvijas teritorijā darbojas vēl agrārkredīta akciju bankas: Donas, Viļņas, Pēterburgas, Tulas un Maskavas. Atšķirībā no vietējām muižnieku kredītbiedrībām akciju bankas bija tīri peļņas uzņēmumi. Viņu nolūks nebija uzlabot un palīdzēt uzturēt kredītajām sabiedrībām. Piebrīvākiem taksācijas principiem, aizdevumu piešķiršanas noteikumi atļāva nomināli augstākus aizdevumus, kīlu zīmju kas bija ap 80, un aizjēmēji zaudēja uz kursa. Pie toreizējās labvēlīgās lauksaimniecības konjunkturas nebija daudz jābaidās no pārkreditēšanās, jo zemes cenas arvien turpināja celties un zemes pirktgribētāju bija daudz. Kīlu zīmju aizdevumus izsniedza kā pret lauku tā arī pilsētu nekustamiem īpašumiem, īstermiņa aizdev. no 1 - 3 gadi. Kīlu zīmēs bij 4, 1/2% un 5%. Donas un Viļņas bankas dibinātas 1870. g. un Latvijā sāka darboties tikai pēdē-
pirmskaŗa
jos/gados, bet stipri rosīgi^{xx)}.

---

x) Valsts zemes bankas 1932. gada grām. 49. lap. p.

xx) Valsts zemes bankas gada pārskats 1932. g. 49. lap. p.

Kopsummā akciju agr.banku izsniegto kreditu aprēķina uz 11.325.000 rbļ.

Vēlākā laikā lauksaimniecībā, kredita iegūšanā radās jau kreditkooperatīvi.

Muižniekiem ar zemes pārdošanu radās brīvi naudas līdzekļi no kuriem daļu ieguldīja muižu saimniecībās: ēkās, inventārā, zemes uzlabošanai. Sāka pielietāt modernākus zemes apstrādāšanas paņēmienus, un pārkārtot sabiedrības uz ienesīgākām kultūrām.

Zemnieki palikuši patstāvīgi uz savas zemes, nodevās ar prieku un neatlaidīgu enerģiju savu lauku apstrādāšanai un ielabošanai.

Novēroja un mācījās no muižas. Zemes apstrādāšanas attīstība pacēla ražību un vairoja lauksaimniecības nozīmi un zemes vērtību. Zemes cenas cēlās. Viens dalders zemnieku zemes vērtība caurmērā sacēlās 1850to g. sākumā no III SR 150 SR 60to g. b. un līdz 1881. uz 188 SR, kas 30 gadu laikā iztaisīja 70%. Muižnieku kredītsabiedrība, kas vienmēr kredita izsniegšanas ziņā bija uzmanīga zemi novērtēja un caurmērā izsniedza tikai pusi no sabiedrību novērtējumu vērtības, nevarēja izssekot straujai zemes cenu celšanai, un attiecīgi paaugstināt izsniedzamā kredita normu.

Zemi muižnieki pārdeva zemniekiem par dārgu cenu, daudz dārgāk nekā citās Krievijas guberņās pat melnzemi. Uz muižnieku kreditbiedrību visu zemes izpirkšanas maksu nevarēja pārvest, kāpēc parāda atlikušo daļu mižn. nodrošināja ar otro obligāciju, par ko jāmaksā 5 - 6% un parāds ikgadīgi dzēšams 15 - līdz 20° gadu laikā. Naudas vajadzēja izpirkšanas maksas un ~~10%~~ maksāšanai, kā arī apgrozības līdzekļu pavairošanai saimniecībā.

Kur lai ron līdzekļus - valdība toreiz Baltijas zemniekus bija atstājusi muižnieku aizbildnībā un par tiem nerūpējās, bet muižniekiem pirmā vietā stāveja savas personīgās iztereses un zemnieks viņam bija tikai izmantošanas objekts un par viņa saimnieciskās labklājības pacelšanu ~~to~~ nebija ieinteresēts. Lielā nepieciešamība zemnieku spieda rast izeju pašam saviem spēkiem - pašdarbības un pašierosmes ceļā ar kooperāciju.

Kreditkooperācijas kustība Vidzemē un Kurzemē sākās 19.g.s. 70^{tos} gados. Pirmos kredita kooperatīvus atvēra pilsētās un uz laukiem viņi sāka izplatīties 80^{tos} gados. Pirmais kredita kooperatīvs Valmieras krājaizdevu kasē nodibināts 1871.g. pēc kam skaits strauji aug. 1880.g. ir 14 kases 1890.g. - 66, 1900.g. - 100, 1910 - 195 un 1914. - 259.^{x)}

x) K. Puriņš op.cit. 6.lap.p.

Kreditkooperatīvu attīstībā līdz 1910.gadam pirmo vietu ieņem Kurzeme. Tai seko Vidzeme un visbeidzamā vietā stāv Latgale.

1919.g.5.septembra noteikums atceļ agrāro kredita iestāžu iekārtu. Paceļas balsis, kas prasa lai tiktu nodibināts pārraudzības orgāns, kas raudzītos uz valsts aizdevumu un noguldījumu drošību^{x)}. 1921.gada projekts pēc kooperatīvu organizāciju nelabvēlīgas atsauksmes atkrita. 1924.gadā Ministru kabinets satv.81.p.kārtībā izdod noteikumus, ka: Finanšu ministrija izdara kreditkooperatīvos kārtējos un pēkšņos darbības revīzijas un konstatējot nelikumības uzdod kooperatīva valdei sasaukt pilnu biedru sapulci. Šāds stāvoklis tomēr neapmierināja kreditkooperatīvus un pēc lielām pārmaiņām kongresos un presē 1927.gadā tiek nodibināta kooperatīvu revīzijas padome, kam tad arī turpmāk pienākas izdarīt kreditkooperatīvu revīziju. Minētā padomē 2/3 locekļu bij kooperatīva pārstāvji un 1/3 valdības ierēdņi. Sākumā kreditkooperatīvu uzraudzība piekrita Finanšu ministrijai, tagad tā pārnesta uz Tieslietu ministriju ^{xx)} .

X) Finanšu ministrija un kreditkooperatīvi. Ekonomists

1928.g.Nr.12.

xx) J.Bokalders. Latvijas saimnieciskā dzīve 1927.g.

Ekonomists Nr.1 1928.g.4.lap.p.

Latvijā darbojās apmēram 600 kreditkooperatīvi^{x)}.

Lauksaimnieku kreditus veicinājuši ar akciju bankas, kaut arī samērā mazākos apmēros; galvenais lauksaimnieku kredīts līdz šim vēl vienmēr ir valsts, kas ar lieliem kapitālu ieguldījumiem sniegusi plašu palīdzību lauksaimniecības atjaunošanas un izbūves darbā, piešķirot ilggadīgus kreditus. Valsts uzdevums arī patreizējā laikmetā ir veicināt lauksaimniecības pacelšanu ar lētu kreditu.

---

x) Pēc 1928.gada J.Bokaldera ziņām Ekon.Nr.1 lap.p.

$$5 \quad 587 + 67 = 654.$$

IV.

PATREIZĒJIE LAUKSAIMNIECĪBAS KREDITA APSTĀKĻI.

Pēc 1928.gada valsts statistiskās pārvaldes, Finanču ministrijas saimniecības departamenta ziņām un Latvijas bankas datiem lauksaimnieku parādi bijuši apmēram sekojoši:

Valsts zemes bankas	
īs,- un ilgzermiņa aizdevumi :	104,9
Latvijas bankas aizdevumi.	12,2
Privāto banku	5,8
Savstarpējo kreditbiedrība	3,8
Krāj-aizdevu sabiedrība	39,5
	<hr/>
	166,2

No pēdējās summas lielāko daļu sastāda Latvijas bankas aizdevumi lauku kredit iestādēm^{x)}. Lauksaimnieku parādi 1928.gadā līdzinājās apmēram 200 miljoniem latu, kas līdzinās apmēram 2/3 no priekš kara parādu kop-

---

x) A. Ceichners. Lauksaimnieku stāvoklis priekš kara un tagad. Ekonomists Nr.2 1928.g. 43.lap.p.

summa^{x)}. Lauksaimnieku parādu kopsummu parasti atrod saskaitot lauksaimnieku parādus tais iestādēs, kuŗas lauksaimniekus kreditē. Pilnīgi noteiktu skaidrību par lauksaimnieku aizņēmumiem mēs varam dabūt vienīgi par tām summām, kuŗas lauksaimnieki aizņēmušies no zemes bankas. Attiecībā uz tām nekādu neskaidrību nav. Zemes banka līdz 1932. g. pavisam aizdevusi lauksaimniecībai, neieskaitot aizdevumus lauku rūpniecībai, 198.803.989 latus, no kuŗas summas tīrie lauksaimniecības aizdevumi, neieskaitot izpiršanas maksas un pārņemtus parādus Ls. 129.984.305.-^{xx)} 1933. gada valsts zemes banka izsniegusi ilgtermiņa ķīlu zīmju aizdevumos kopsummā Ls. 12.592.340.- un īstermiņā Ls. 3.231.733.- No pēdējās summas lauksaimniecībai Ls. 1.217.681.- un mākslīgiem mēsliem Ls. 1.798.522^{xxx)}. Tādējādi ar mākslīgo mēsļu aizdevumu, kas tāpat uzskatami par lauksaimniecības aizdevumu, Valsts zemes banka pagājušā gadā aizdevusi pavisam Ls. 3.016.103.- Par galveno lauk-

---

x) A. Cechners. Turpat. 43. lap. p.

xx) Valsts zemes bankas pārskats par 1931. gadu XXIII. lap. p.

xxx) Valsts zemes bankas pārskats par 1933. gadu.

saimniecības kreditēju arī uzskatama valsts zemes banka. Pēdējā kreditējušies visi jaunsaimnieki, t.i. no valsts zemes fonda iedalītās saimniecības^{x)} un gandrīz 63,1% no visiem Latvijas lauksaimniekiem^{xx)}. Plašu pārskatu par lauksaimnieku kreditēšanu atrodam Valsts zemes bankas pārskatos. Sevišķi par 1931. gadu, kas ar plašu aprakstu un diagrammām satur tuvu pie 100 lap. pusēm.

Nākošā vietā vislielākos kreditus lauksaimniecībai izsniegusi Latvijas banka, individuāli lauksaimniekiem izsniegusi maz. Aizdevumi galvenām kārtām bijuši netieši un proti tās summas ko Latvijas Banka izsniegusi lauksaimniecības organizācijām un lauku kredītiestādēm. Lauksaimniekiem tieši izsniegts: 1929.g. Ls. 3.500.000.- 1930.g. Ls. 5.300.000., 1931.g. Ls. 6.041.000.- Lauksaimniecības organizācijām 1929.g. Ls. 9.900,- 1930.g. Ls. 9.600.000.- 1931.g. - lauku kredītiestādēm. 1929.g. Ls. 28.400.000.- 1930.g. 30.800.000.-

No kredītiestādēm lauksaimniecība kreditējušas krāj(aizdevu sabiedrības. Pēdējās varam šķirot lauku

---

x) Valsts zemes banka 1922 - 1932.g. 5.lap.p.

xx) Turpat 3.lap.p.

krāj-aizdevu sabiedrībās un pilsētu sabiedrībās, jo kā zināms lauku kredītiestādes procentu normas ziņā atrodās labvēlīgākos apstākļos. Par lauku kredītiestādēm skaitās tādas, kuŗu valdes sēdeklis atrodās uz laukiem, kuŗām 75% no visiem biedriem ir lauksaimnieki un kas 75% no visiem aizdevumiem izsnieguši lauksaimniekiem^{x)}. Minētās kredītiestādes izsniegušas 1930.g. Ls. 52.758.000.- 1931.g. Ls. 59.040.000.- Samērā ar vispārējo lauksaimnieku parādu stāvokli šī summa nav liela. Ievērojot vēl to, ka minēto kredītiestāžu skaits ir apmēram 400^{xx)}, tad atsevišķo aizdevumu lieluma apmērs nav augsts. Kreditus tās parasti izsniedz īstermiņa uz 6 mēnešiem, pret vekseliem. Lauksaimnieki: pa lielākai daļai rīkojās ar tiem nepareizi ieguldot tos ilgtermiņa rakstura vajadzībās, tādējādi mocoties ar vekseļu pagarināšanu un samērā augsto procentu līkmju maksāšanu.

Lauksaimniekus kreditējušas arī akciju bankas un savstarpīgās kredītbiedrības. Dažas akciju bankas ir dibinātas lauksaimnieku kreditēšanai, un pirms kaŗa šinī no-

---

x) J. Jurevics. Lauksaimnieku parādi op.cit. 380.lap.p.

xx) J. Jurevics. Lauksaimnieku parādi. 380.lap.p. 1930.gada piemin. 378.kredītiestādes.

zarē tām ir bijusi diezgan ievērojama loma. Tagad viņas pa daļai savu raksturu ir grozījušas, un lielākā pārsvarā tām ir pilsētnieku krediti. Tomēr daļa vecās klientūras (lauksaimnieki) arī vēl tagad saņem kredītus dažās akciju bankās. Akciju bankas lauksaimniekiem aizdevušas pēdējo trīs gadu sākumā šādas summas (1000 latos):

1929.g.	4.582
1930.g.....	4.900
1931.g.....	4.770

Pie šo skaitļu aplēšanas ir ņemtas vērā tikai četras akciju bankas: Latvijas zemnieku, Latgales, Lauksaimnieku centrālbanka un Ūniona banka. Pārējo akciju banku lauksaimnieku parādi nav ieskaitīti. Dažām tādi krediti, bež šaubām, ir. Bet tas darīts tāpēc, ka nav iespējams sīkāk pārbaudīt lauksaimnieku kredītus citās akciju bankās, un tāpēc ir iespējama kļūdīšanās. Un ja šāda neliela kļūdīšanās arī tagad būs, tad tā tikai var būt, ka lauksaimnieku parādu summa ir uzrādīta mazāka.

Arī dažas savstarpīgās kredītbiedrības izsniedz lauksaimniekiem aizdevumus. Dažām no provinces kredītbiedrībām ar lauksaimniekiem ir diezgan dziļi sakari, un tāpēc izsniegtās aizdevumu summas trīs pēdējo gadu sākumā ir diezgan lielas (1000 latos):

1929.	3.872
1930.	4.282
1931.	4.355

Ar to arī būtu izsmelti kreditiestāžu aizdevumi lauksaimniekiem. Savelkot tos visus kopā, mēs dabūjam šādas summas (1000 latos):

	1929.g.	1930.g.	1931.g.
Valsts zemes banka	131.351	164.199	184.233
Latvijas banka	3.500	5.300	6.041
Krāj-aizdevu sabiedrības....	46.476	52.758	59.040
Akciju bankas	4.582	4.900	4.770
Savstarpīgās kredītbiedrības	3.872	4.282	4.355
<hr/>			
Kopā ...	189.781	231.439	258.439

Kreditiestāžu aizdevumi lauksaimniekiem 1929.gadā pieauguši par 41,6 un 1930. - 27,0 milj.latiem. Lielākā daļa no visiem lauksaimnieku kredītiem saņemti Valsts zemes bankā, kur tie 1929.gada 1.janvārī sastādīja - 69,4%. 1930.g. - 71,0%. 1931.gadā - 71,3% un 1929.gadā tie pieaug par 32,8 milj.latiem un 1930. - 20,0 milj.latiem. Tā kā Valsts zemes bankas aizdevumi lauksaimniecībai ir pieauguši netiekvien absolūtos skaitļos, bet ar katru gadu pieaug arī viņu nozīme starp pārējām kredītiestādēm.^{x)}

x) J. Jurevics. Lauksaimnieku parādi. op.cit. 380-381.lap.p.

Kredita izsniegšanas veidi un arī apmēri ir ļoti dažādi. Visslabāko ainu par tiem iegūstam no Valsts zemes bankas pārskatiem. Tā kā pēdējie publicēti un pieietami pie tiem tuvāki neuzkavēšos. Apskatīšu vienīgi pagājušā gadā izsniegtos kredītus un pēdējo apmērus. Valsts zemes banka pagājušā gadā izsniegusi ilgtermiņā pavisam Ls. 12.592.340.- un īstermiņā Ls. 3.231.733.- Kopā pavisam tādējādi Ls. 15.824.073.- No tiem jauni aizdevumi, bez izpiršanas maksas, pārņemtiem parādiem, pārvestiem īstermiņa aizdevumiem un aizdevumiem mākslīgiem mēsliem Ls. 3.516.971. Turpretim 1932. gadā ilgtermiņa ~~ķīlu~~ zīmēs aizdots Ls. 9.316.120.- tā tad ievērojami mazāk kā pagājušā gadā un īstermiņā Ls. 3.366.738.- t. i. mazliet vairāk kā 1933. gadā. Tāpat vairāk par Ls. 500.000.- bijuši jauni aizdevumi 1932. g. kā 1933. g. No 1933. gada ilgtermiņa aizdevumiem, jauni aizdevumi bijuši par Ls. 2.218.960.- un parādiem 2.178.000.- Parādu pārjaunojumiem pie tam Ls. 1.500.430.- no pēdējās summās. Vecsaimniecībām kopsummā aizdots Ls. 4.901.810.- jaunsaimniecībām un citām fonda zemju saimniecībām Ls. 7.157.580.- Pēc vajadzībām ilgtermiņa krediti piešķirti sekojoši: Ēkām Ls. 4.615.620, inventāram un plūdos cietušiem Ls. 261.450.- Meliorācijai Ls. 719.900.- Zemes pirkšanai 454.820.- mantošanas lietu

nokārtošanai Ls.226.470.-,lauksaimniecības mašīnām Ls.12.470.-,nenokārtotiem maksājumiem Ls.44.810.- Latvijas bankas aizdevumu pārņemšanai Ls.165.550.-,parādu pārjaunošanai Ls.1.500.430.- un izpirkšanas maksām Ls.4.030.760.

Valsts zemes bankas aizdevumus lauksaimnieki kārto samērā kārtīgi.No valsts zemes bankas ilgtermiņu aizdevumu termiņmaksu kopsavilkuma uz 1934.gada 1.janvari redzams,ka bankai pavisam pienācies Ls.13.762.055 termiņmaksas.No minētās summas nomaksa atlikta par Ls.6.023.388.- par pārējiem Ls.7.738.667.- nomaksas nav atliktas.No neatliktām termiņmaksām nokārtotas par Ls.4.604.426.- Tādējādi neatlikto termiņmaksu parāds uz 1934.g.1.janvāri iznāk Ls.3.134.241.-

1930.g.30.decembrī izdots tagad pastāvošais likums par valsts krēditiem un pabalstiem lauksaimniecības būvniecībai^{x)}.Ar nolūku veicināt ugunsdrošu būvniecību,šis likums noteic ugunsdrošu ēku celšanai stipri palielinātas aizdevumu normas un dzēšamās daļas,kā arī paredz ~~gr~~ ugunsdrošu būvmateriālu un naudas pabalstu izsniegšanu būvkoku vietā.Tā kā ne no 1930./31.,ne 1931./32.g.valsts budžeta Zemes Bankai nav nodotas nekādas summas būvniecī-

---

x) Lik.kr.Nr.197 1930.g.

bas aizdevumiem, ne arī atvēlētas likumā paredzēto pabalstu izsniegšanai, tad no šā likuma nekāda ietekme uz būvniecības attīstību nav varējusi parādīties. Naudas aizdevumu izsniegšanas, izlietāšanas un atmaksas noteikumi 1930. g. likumā tādi paši kā 1925. g. Ar 1931. g. 21. jūlija pārgrozījumu^{x)} aizdevumu augļu līkme pamazināta uz 2% gadā.

Blakus būvniecībai ļoti svarīgs lauksaimniecības uzdevums ir zemes meliorācija.

Pēckāra laikmets, zīmējoties uz zemes meliorācijas darbu izvešanu, sadalās divos posmos, kurus vienu no otra šķir 1925. g. izdotie noteikumi par meliorācijas sabiedrībām^{xx)} noteikumi par valsts pabalstiem zemes (neliorācijai^{xxx)} un noteikumi par grāvju un citu ūdensbūvju ierīkošanu uz svešām zemēm zemes nosusināšanas un apūdeņošanas nolūkos^{xxxx)}

Līdz 1925. g. Banka meliorācijas nolūkiem izsniegusi aizdevumus 1200 saimniecībām 1,6 milj. latu. Pēc tam izsniegti pavairojas un uz 1931. g. beigām izsniegts 406 meliorā-

---

x) Lik.kr. Nr. 148. 1931. g.

xx) Lik.kr. Nr. 191. 1925. g.

xxx) Lik.kr. Nr. 92. 1925. g.

xxxx) Lik.kr. Nr. 190. 1925. g.

cijas sabiedrībām 2,0 milj.un 10 tūkst.atsevišķām saimniecībām 8,2 milj.latu.Atsevišķām saimniecībām aizdevumus līdz 1000 latiem var izsniegt bez meliorācijas projekta sastādīšanas,uz Bankas kultūrtechniķa vai aprinķa agronoma atsauksmes pamata,kamēr lielākiem aizdevumiem nepieciešams Zemkopības Ministrijas atzīta kultūrtechniska biroja sastādīts meliorācijas projekts.

Noteikt lauksaimniecības kredita rentabilitāti ir diezgan grūts uzdevums.Kā zināms no ieguldītā kapitāla apmēriem,pareizas sadalīšanas un izmantošanas arī atkarājās uzņēmuma sekmes un pēc tam mēs varam sprāest,ka ieguldītais kapitāls atmaksājās - kā tas rentējas.Citiem vārdiem sakot pēc brutto ienākumu un izdevumu aprēķināšanas iespējams uzstādīt netto ienākumus,pēc kuŗiem var aprēķināt rentabilitāti.Lauksaimniecībā to noteic procentos no ieguldītā kapitāla.Rūpniecībā kapitālu ieguldīšanas veidi un apmēri ir sīki izpētīti,turpretim lauksaimniecības kapitāla svarīgums saimniecības intensitātes un atmaksāšanas ziņā vēl samērā maz izpētīts.Tas tamdēļka Latvijā un daudzās citās zemēs trūka pat attiecīgo grāmatvedības datu no lielāka saimniecību skaita par ieguldīto kapitālu apmēriem.Kad šādi dati par vairākiem gadiem būs uzrāti,tad arī varēsim stāties pie ieguldīto kapitālu noskaidrošanas dažādās saimniekošanas intensitātes pakāpēs

Tomēr katram lauksaimniekam un agronomiskam darbiniekam zināms, ka pie lielākiem kapitālu ieguldījumiem izredzes uz saimniekošanas sekmēm daudz lielākas, nekā pie mazākiem kapitāliem. Bet zināms arī, ka bieži vien ar lieliem kapitālu ieguldījumiem sekmes saimniekošanā vājas, ja šie ieguldījumi nav pareizi sadalīti. Piemēram, ja galvenie kapitāli ieguldīti ēkās un košumu dāros, betniecīgi - dzīvā un nedzīvā inventārā, tad gaidīt saimniekošanā labas sekmes būtu velti. Lauksaimniecībā ļoti daudz atkarājas arī no kapitālu pareizas izlietāšanas. Pie viena un tā paša inventāra un mēslojumu līdzekļu daudzuma, vienāda labuma zemē viens lauksaimnieks pratīs gūt labu atlikumu, otrs turpretim cietīs zaudējumu. Tomēr pie vienādām lauksaimnieku zināšanām un prasmes vadīt saimniecību neapšaubami labākus rezultātus gūs tie no viņiem, kuri rīcībā lielāki kapitāli.^{x)}

Tā kā lauksaimnieka saimniecībās pēc augstāk minētā rentējas apmēram ar 2%, labākā gadījumā ar 3%, bet nekādā gadījumā augstāk par 5%-6%, bet kreditus caurmērā

---

x) A. Fridbergs. Lauksaimniecībā ieguldītie kapitāli

lauksaimnieki saņem no 2%^{x)} - 4%^{xx)} tādējādi kredita rentabilitāte uzskatama par ne visai labu. Ar to arī izskaidrojams, ka lauksaimnieku termiņmaksāu parāds Valsts zemes bankā vien uz 1934.g.1.janvari bij pavisam, kopā ar atliktām un neatliktām termiņmaksām Ls.8.262.913., kas uz katriem Ls.1000.- iznāk Ls.43.46, kamēr pati caurmēra termiņa maksa par Ls.1000.- lielu aizdevumu ir Ls.22.57, tā kā lauksaimnieku galvenais kreditētājs ir valsts un visi lauksaimnieku aizņēmumi koncentrējušies Valsts zemes bankā būtu jāpadomā par lauksaimniecības kredīta palētināšanu, paceļot tādēji pēdējā rentabilitāti.

---

x) Meliorācijai u.c.

xx) Salīdz. Lauksaimn. hipotekārā kreditā starpt. sabiedrība.

Ekon. Nr. 14/15-1931.g. 502. lap. p.

S l ē d z i e n s .

Lauksaimniekiem priekš kara zemes kreditēšanas lietas valda liela sadrumstalotība. Jau priekš kara uzpeldēja arī atziņa, ka valsts ~~varas~~ uzdevums ir atbalstīt zemnieku īpašumu pārbūvēšanos un centralizēt zemes agrāro kreditu, jo tikai tādā ceļā vislabāk iespējams realizēt tās idejas un mērķus, ko cenšas panākt valsts vara ar savu agrārpolitiku. Tādēļ Latvija darījusi ļoti pareizi līdž ar agrārreformas izvešanas darbiem nododot zemes kreditēšanu vienas centrālās organizācijas rokās. Kā jau redzējam apstākļu spiesti lauksaimnieki tomēr izlietā pieietamos kreditus arī ārpus zemes bankas. Minētais kredits ko lauksaimnieki saņem ārpus zemes bankas arī ir lauksaimnieku posts un nelaime. Maksājot par to līdž 12% gadā un ieguldot to tādās vajadzībās, kas rentējās tikai pēc vairāku gadu desmitiem lauksaimnieks arvien dziļāk slīgst parādu purvā no kuŗa to atpeŗta vienīgi ūtrupnieka āmurs - tādējādi zaudējot visu, kas tam bijis.

Lauksaimniecībā nevar būt lielākas kļūdas, ka censties panākt savu saimniecību racionalizāciju ar aizņemtiem privātiem īstermiņa kreditiem. Šī Taŗ gan labāk apsaimniekot savas saimniecības primitīvākiem līdzekļiem, bet bez dārgā

kredīta palīdzības. Viens no valsts tiešiem uzdevumiem arī ir atsvabināt lauksaimniekus no dārgiem kredītiem un atvītot tos pēc iespējas ar lētākiem. Līdzšinējo Zemes bankas procentu likmes lauksaimnieku vajadzībām būtu pazemināmas.

Pēdējā laikā ļoti daudz gan darīts lauksaimnieku parādu nastas atvīgošanā, galvenām kārtām cenšoties pārvērst īstermiņa aizdevumus ilgtermiņā vai arī atliekot maksājumus. 1934. gada 13. februāra likums^{x)} par būvkoķu parādu nokārtošanu, parādus par būvkoķiem lauksaimniekiem pārved ilgtermiņa aizdevumā uz valsts zemes vai Latvijas hipotēķu bankām^{xx)}. Tāpat pamatojoties uz Ministru kabineta 1934. g. 30. janvāra lēmumu Zemkopības ministrs pagarina lauksaimniekiem sekošu parādu nomaksu:

1) par piešķirto normas mežu, kuŗa vērtība nav pie-skaitīta saimniecības izpirkšanas maksai;

2) piemaksu līdz pilnai taksei par kūtīs neiebūvētiem grīdu koķiem,

3) soda naudu par piešķirto ~~valsts~~ zemes fonda objektu vērtības aizsardzības likuma pārkāpumiem ar noteikumu, ka minētie parādi nomaksājami līdz 1935. g. 31. decembrim

---

x) Vald. Vēstn. Nr. 40 1934. g.

xx) ~~Valsts~~ Likum. par būvkoķ. parādu kārtošanu 1. pants.

sekojošos termiņos:

1934.g.1.oktobrī - 25%

1934.g.1.decembrī- 25%

1935.g.1.oktobrī - 25%

1935.g.1.decembrī- 25%^{x)}

Par valsts zemes bankas aizdevumiem līdz 1500.-
latiem, kas izsniegti līdz 1933.g.21.jūnijam^{xx)} lauksaim-
niecībā, augļu un kapitāla atmaksas vai deldējuma mak-
sājumi par notecējušiem un 1933.1934.1935.un 1936.gada
termiņiem atlikti^{xxx)}.

Plašākus pārkārtojumus lauksaimniecības aizdevumu
lietās ienes 1934.g.20.marta likums^{xxxxx)}.

---

x) Vald.Vēstn.1934.g.Nr.30.

xx) Lik.krāj.Nr.155.1933.g.

xxx) Vald.Vēstn.Nr.48.1934.g.pārgrozījumi 1933.g.li-
kumā par Valsts Zemes bankas un Latvijas hipotēku
bankas parādnieku maksājumu atlikšanu l.pants.

xxxx) Saimā pieņems 6.martā 1934.gadā Valdības Vēstnesī
Nr.64.1934.g.

Minētais likums dzēš lauksaimniekiem 50% no nenokārtotiem lopbarības aizdevumiem, ja tie cietuši plūdus vai no krusas. Dažām pat pilnos apmēros^{x)}. Tāpat dzēšami aizdevumi par būvkokiem, ja valsts prasījums nepārsniedz Ls. 50.- uz atsevišķu saimniecību^{xx)}. Ja saimniecībām uz nekultivētām zemēm, kuŗām iegūšanas laikā aŗamās zemes un pļavu kopplatība nepārsniedz 1/5 no saimniecības zemes kopplatības, vai kuŗā nopostītām saimniecībām, paredzēts vai piešķirts valsts pabalsts saskaņā ar noteikumiem par neatmaksājamu pabalstu izsniegšanu un izlietošanu ēku celšanai^{xxx)} un paredzētā vai piešķirtā pabalsta summa nav izmaksāta naudā, tad tā, uz pabalsta saņēmeja pieprasījumu, ar Zemkopības ministrijas lēmumu dzēšama no atbilstošai saimniecībai izsniegtā Valsts zemes bankas aizdevuma.

Ja saimniecībai, kuŗai paredzēts šajā pantā norādītais valsts neatmaksājamais pabalsts, Valsts zemes bankas aizdevums nav izsniegts vai ir izsniegts mazākā apmērā, nekā

---

x) 1934.g. 20. marta likuma 1.p. 2.p. 3.p. 6.p.

xx) Turpat 8.pants.

xxx) Vald. Vēstn. 1933.g. 188.

paredzēts pabalsts, tad Valsts zemes banka izsniedz šādai saimniecībai aizdevumu tādā apmērā, lai kopā ar agrāk, izsniegtiem aizdevumiem sastādītos paredzētā pabalsta summa, pēc kam dzēš visu aizdevumu.

Aizdevumi saskaņā ar augstākiem noteikumiem Valsts zemes bankai dzēšami:

- 1) jaunierīkotām un no sādžām viensētās atdalītām saimniecībām uz nekultivētām zemēm - līdz 3000 latiem katrai saimniecībai;
- 2) kaņā nopostītām saimniecībām - līdz 300 latiem katrai saimniecībai.

Neatkarīgi no tā dzēšami līdz trīssimti latiem uz katru saimniecību lietderīgi, noteiktam mērķim izlietātie Valsts zemes bankas un Latvijas hipotēku bankas aizdevumi, kas izsniegti līdz 1932.g.1.janvārim lauksaimniecībām vai ēku būvei, zemes meliorācijai, inventāra iegādāšanai, zemes pirkšanai privātā kārtā, līdzmantnieku daļu izmaksai un pabalsta aizdevumi no plūdiem un neražas cietušām saimniecībām. Līdz ar aizdevumu kapitāla summu dzēšami augļu un deldējuma maksājumi, ciktāl tie attiecas uz dzēšamo kapitālu. Tas neattiecas uz tām saimniecībām, kuņas tekošā saimniecības gadā nodevušas valstij maizes labību

(kviešus un rudzus) vai cukurbietes par vairāk kā
Ls.2.000.-^{x)}

Lauksaimnieku parādu nasta būtu atviegota arī, ja dzīvē izvestu ierosinājumu par lauksaimniecības un rūpniecības ražojumu cenu izlīdzināšanu^{xx)}, jo tieši lauksaimniecības ražojumu zemās cenas ir viens no parādu cēloņiem.

Parādu nastas turpmākā atvieglināšanā būtu sperts liels solis uz priekšu, ja lauksaimnieku tagadējos parādus izdotos šķirot pēc kredita izlietāšanas veidiem un visus tos īstermiņu aizdevumus, kuriem ilgtermiņu kreditu raksturs, tādus arī pārvērstu. Lai spriestu par šāda priekšlikuma realizēšanas iespējamībām, vispirms jānoskaidro, kāda daļa no tagadējiem parādiem jau ir ilgtermiņu ~~ieguldījumi~~ un cik no īstermiņu parādiem patiesībā izlietāti ilgtermiņu ieguldījumiem.

Vienīgā kredītiestāde, kas lauksaimniekiem piešķir ilgtermiņa kredītus, ir Valsts zemes banka, turpretim visās pārējās kredītiestādēs, sākot ar Latvijas banku un beidzot ar savstarpīgām kreditbiedrībām un akciju bankām,

---

x) Vald. Vēstn. Nr. 69. 1934. g. Dažu lauks. rakstura valsts

aizdev. pārkārtoš. likuma 9 - 11. p.

xx) A. Gutmanis lauks. parādu saistību atviegl. Ekon. N. 19/16.
1932. g. 573. lap. p.

lauksaimnieki var dabūt tikai īstermiņa aizņēmumus. Tāds stāvoklis pilnīgi saprotams, jo Zemes bankai no vienas un visām pārējām kredītiestādēm no otras puses ir dažādi uzdevumi un mērķi. Tā kā ilgtermiņu kredīti koncentrēti vienā vietā, tad to aplēšana nekādas grūtības nerada. No Zemes bankas pārskatiem redzams, ka lauksaimniekiem bija izsniegti ilgtermiņu kredīti 1932. g. janvarī par 178,1 milj. latu, Visi pārējie parādi, kas sastāda 147,2 milj. latu, vai 45,3% no parādu kopsummas, turpretiņ ir īstermiņa.

Zemes banka īstermiņa aizdevumus piešķir gluži tām pašām vajadzībām kā ilgtermiņu, piem. ēku būvēm, meliorācijai, zemes izpirkšanai, viensētu izdalīšanai u.c. Īstermiņu kredīti, kuriem neapšaubāmi ilgtermiņu kredītu raksturs 1931. gadā vien izsniegti par 5 milj. latu. Tādus aizdevumus Zemes banka piešķir tad, kad īpašums vēl nav korroborēts - tikai uz zemes īpašuma iegūšanas tiesības iekļilāšanas pamata. Šāda veida Zemes bankas kredīti ir īstermiņa tikai pēc nosaukuma, jo aizdevuma samaksas termiņu banka arvien pagarina. Arī procentu ziņā nav nekāda starpība, tāpēc Zemes bankas īstermiņu aizdevumi faktiski uzskatāmi par ilgtermiņu kredītiem.

Visu pārējo kredītiestāžu aizdevumi lauksaimniekiem stingri ņemot jāskaita pie īstermiņu kredītiem.

Lauksaimnieku parādi dažādām valsts, kā arī privātām

iestādēm un personām uzskatāmi ar niecīgiem izņēmumiem par patēriņa, nevis ražošanas kreditiem. Ļoti liela daļa šo parādu nebūs arī uzskatāma kā secinājums no agrāk saņemtā aizdevuma, bet būs radusies aiz pavisam citādiem iemesliem (piem. sēklu, lopbarības un nodokļu parādi). Tāpēc grūti nākas atrast dibinātus iemeslus prasībai pārvērst arī šos parādus ilgtermiņā. Saprotams, ja par šādu dibinātu iemeslu neuzskata lauksaimnieku tagadējās saimn. grūtības.

Runājot par īstermiņu parādu pārvēršanu ilgtermiņā, jāuzsver, ka lielākā puse, vai 54% no tiem 57,2 milj. ls īstermiņu parādiem, kuŗus būtu dibināts pamats pārvērst ilgtermiņā, attiecas uz Latvijas bankas aizdevumiem lauku kredītiestādēm. 1930. gadā paredzēja, ka lauku kredītiestādes gandrīz visu šo ~~paredzēja, ka lauku kredītiestādes gandrīz visu šo~~ parādu varēs nolīdzināt 20 gadu laikā, maksājot ik gadus 1,66 milj. ls. Tādus maksājumus lauku kredītiestādes izdarīja tikai vienu reizi - 1930. gada beigās, bet jau sākot ar 1931. gadu Latvijas banka šos aizdevumus vairs neatprasa, bet atļauj lauku kredītiestādēm gadskārtējai parādu deldēšanai domāto daļu izlietāt jauniem aizdevumiem.

Jāgādā lai parādu maksājumi pēc iespējas kļūtu vieglāki, pirmā kārtā aizdevumu procentu ziņā. Lauku kredītiestādes par saņemtiem aizdevumiem ar niecīgiem izņēmumiem maksā 3% gadā un par savkārt piešķirtiem kredītiem solījušās neņemt vairāk kā 5%. Par aizdevumu daļu, kas neietelp kredītos uz atvieglinātiem noteikumiem, kā arī katru gadu no jauna piešķirtiem 1,66 milj. ls, Latvijas banka ņem 5 un lauku kredītiestādes no saviem klientiem 8% gadā. Pašreiz tādu aizdevumu lauku kredītiestādēs ir tikai par 2,6 milj. ls. Šie kredīti tomēr ar katru gadu pieaug par iepriekš minētiem 1,66 milj. ls uz atvieglinātiem noteikumiem piešķirto aizdevumu lēses, kuŗi par tādu pašu summu katru gadu samazinās. Lauksaimnieku interesēs minēto aizdevumu pārskaitīšanu pagaidām vajadzētu pārtraukt un atvieglinātos kredīta noteikumus attiecināt arī uz jau pārskaitītiem aizdevumiem. Tādā ceļā lauksaimnieku maksātie procenti par šiem aizņēmumiem samazinātos no 8 līdz 5. Tagadējos apstākļos tas būtu cik necik jūtams atvieglinājums.

Jāaiizrāda, ka Latvijas banka jau ņemusi līdzdalību lauksaimnieku īstermiņu parādu pārvēršanā ilgtermiņā.

Piemēram 1930.gadā vien ar 8 milj.lis no aizdevumiem, kuŗus lauksaimnieki bija saņēmuši no Latvijas bankas ar lauku kreditiestāžu starpniecību, dažādos veidos pārveda ilgtermiņā uz valsts Zemes banku. Valsts rīcībā pašreiz nav vajadzīgo līdzekļu, lai ar sekmēm stātos pie lauksaimnieku īstermiņu parādu pārvēršanu ilgtermiņā, tanī pašā laikā ievērojami nepasliktot valsts vispārējo saimniecisko stāvokli. Tāpēc pagaidām lauksaimnieku parādu saistību atvieglināšanai būtu jāpanāk aizdevumu procentu pazemināšana un jāpielietā citi, galvenā kārtā, netieši līdzekļi.

Lauksaimnieku kredita jautājums tomēr ir pietiekoši svarīgs, lai neatlaidīgi domātu par tā atrisināšanu, jo lauksaimnieku stāvoklis tiešām būtu ievērojami uzlabots, ja tos aizdevumus, kuŗiem nav īstermiņa raksturs, izdotos pārvērst ilgtermiņā.

Kur naudas bads nav vēl tik ass, tur lauksaimnieks, kas grib dzīvot un skatās nākotnē, nevar maksāt par ilgtermiņa kreditu vairāk par 5, vai visaugstākais 6% gadā. Mūsu lauksaimnieks pie tagad pastāvošām lauksaimnieku ražoto produktu ārkārtīgi zemām cenām hevarēs uzņemties ilgtermiņa kreditu pat par tiem 5 vai 6 procentiem. Par mūsu Valsts zemes bankas aizdevumiem lauksaimnieki maksā tikai 2% vai 4% gadā. Tomēr pie mums vēl uz lauksaimnieku pleciem

guļ diezgan lielas summas īstermiņa kreditu, par kuriem maksā 11-12%. Svarīgi tamdēļ būtu, ja mūsu Zemes banka varētu dabūt no sarptautiskās sabiedrības svaigus līdzekļus, un ja tādu kreditu procenti sākumā būtu par augstiem, tad tos varētu pazemināt ar valdības atbalstu. Vēlāk par augstiem procentiem slēgtus aizņēmumus varētu atkal izpirkt un atvietot ar lētāku kreditu, kad kreditu tirgus nokārtotos un atjaunotos starptautiskā uzticība, kas tagad krīzes laikā ļoti smagi ir satricināta^{x)} Lēta lauksaimniecības kredita sagādāšanas problēma ir ļoti grūta un nepatīkama, bet tomēr tai izbēgt nebūs iespējams, jo saimniekošana ar dārgu kreditu, kas slikti rentējās nav ieteicama. Tā kā lauksaimniecībā ir galvenais mūsu zemes saimniecības pamats, tad arī nebūtu jāatsakās no katriem iespējamajiem soļiem lauksaimniecības stāvokļa uzlabošanā. Jāatzīst, ka valsts saimniecības politika šai virzienā dara visu iespējamo gan atliekot parādu atmaksas gan tās pavisam dzēšot. Panākt vēl visu ilgtermiņa rakstura īstermiņa kreditu pārvešanu ilgtermiņa kreditā

---

x) L.E.Ekon.Nr.14/15 1931.g.502.lap.p.

un pamazinot aizdevumu procentu likmes lauksaimniecības stāvoklis ievērojami uzlabotos līdz ar to nostiprinot visas valsts saimnieciskos pamatus. Kamēr lauksaimniecības ražošanas izdevumi salīdzinot ar zemām ražām ir augsti un tādējādi lauksaimniecības rentabilitāte niecīga^{x)}, valsts uzdevums arī uz priekšu paliek lauksaimniecības pacelšanu veicināt ar lētu kreditu un labvēlīgu valsts saimniecisko politiku.

---

x) J. Bokalders. Latvijas saimnieciskā dzīve 1927. g.

op.cit. 8. lap. p.